

Euroopa Liidu
Nõukogu

Brüssel, 3. oktoober 2022
(OR. en)

13079/22

Institutsioonidevaheline
dokument:
2022/0303(COD)

JUSTCIV 121
JAI 1260
CONSOM 243
COMPET 753
MI 703
FREMP 197
CODEC 1399
TELECOM 389
CYBER 311
DATAPROTECT 266

ETTEPANEK

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	29. september 2022
Saaja:	Nõukogu peasekretariaat
Komisjoni dok nr:	COM(2022) 496 final
Teema:	Ettepanek: EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV lepinguvälise tsiviilvastutuse normide tehisintellektile kohandamise kohta (tehisintellektiga seotud vastutuse direktiiv)

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2022) 496 final.

Lisatud: COM(2022) 496 final

EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 28.9.2022
COM(2022) 496 final

2022/0303 (COD)

Ettepanek:

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV

**lepinguvälise tsiviilvastutuse normide tehisintellektile kohandamise kohta
(tehisintellektiga seotud vastutuse direktiiv)**

(EMPs kohaldatav tekst)

{SEC(2022) 344 final} - {SWD(2022) 318 final} - {SWD(2022) 319 final} -
{SWD(2022) 320 final}

SELETUSKIRI

1. ETTEPANEKU TAUST

- **Ettepaneku põhjused ja eesmärgid**

Käesolev seletuskiri on lisatud ettepanekule võtta vastu direktiiv lepinguvälise tsiviilvastutuse normide tehisintellektile kohandamise kohta. 2020. aastal korraldatud representatiivses uuringus¹ nimetati vastutust ühena kolmest peamisest tõkkest, mis pärivad tehisintellekti kasutamist Euroopa ettevõtjate seas. Seda nimetati kõige olulisema välise takistusena (43 %) ettevõtjatele, kes kavatsevad rakendada tehisintellekti, kuid ei ole seda veel teinud.

Komisjoni president Ursula von der Leyen nägi oma poliitilistes suunistes ette kooskõlastatud Euroopa käsituse tehisintellektist². Komisjon kohustus oma 19. veebruari 2020. aasta valges raamatus³ soodustama tehisintellekti kasutuselevõttu ning vähendama selle teatavate kasutusviisidega seotud riske, tõstes taset ja suurendades usaldusväärsust. Valge raamatu juurde kuuluvas tehisintellektiga seotud vastutust käsitlevas aruandes⁴ on komisjon kindlaks teinud konkreetsed probleemid, mida tehisintellekt põhjustab kehtivate vastutust käsitlevatele õigusnormide kohaldamisel. Nõukogu kiitis oma 9. juuni 2020. aasta järeldustes Euroopa digituleviku kujundamise kohta heaks konsulteerimise valges raamatus sisalduvate tehisintellekti käsitlevate poliitikaettepanekute üle ning kutsus komisjoni üles esitama konkreetsed ettepanekud. Euroopa Parlament võttis 20. oktoobril 2020 ELi toimimise lepingu artikli 225 alusel vastu omaalgatusliku seadusandliku resolutsiooni, kus ta palub komisjonil võtta vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 114 vastu ettepanek tehisintellekti tsiviilvastutuse korra kohta⁵.

Kehtivad siseriiklikud vastutust käsitlevad õigusnormid – eeskätt need, mis põhinevad süül – ei sobi selliste vastutusest tulenevate nõuete käsitlemiseks, mis on seotud TI-põhiste toodete ja teenuste põhjustatud kahjuga. Nende õigusnormide alusel peab kannatanu tõendama kahju põhjustanud isiku õigusvastast tegevust või tegevusetust. Tehisintellekti eriomaduste, sealhulgas keerukuse, autonoomsuse ja läbipaistmatuse (nn musta kasti efekt) tõttu võib kannatanul olla keeruline või üleliigselt kulukas teha kindlaks vastutav isik ja tõendada, et tingimused vastutusest tuleneva nõude rahuldamiseks on täidetud. Ennekõike hüvitise taotlemisel võivad kannatanul tekkida kohe väga suured kulud ja kohtumenetlus võib olla märksa pikem võrreldes juhtumitega, mis ei ole seotud tehisintellektiga. Seetõttu võib

¹ „European enterprise survey on the use of technologies based on artificial intelligence“, Final report, Ipsos 2020, lk 58

(<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f089bbae-f0b0-11ea-991b-01aa75ed71a1>).

² https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf.

³ Valge raamat „Tehisintellekt: Euroopa käsitus tiptasemel ja usaldusväärses tehnoloogiast“, 19. veebruar 2020, COM(2020) 65 final.

⁴ Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile, nõukogule ning Majandus- ja Sotsiaalkomiteele „Aruanne selle kohta, milline on tehisintellekti, asjade interneti ja robotika mõju ohutusele ja vastutusele“, 19. veebruar 2020, COM(2020) 64 final.

⁵ Euroopa Parlamendi 20. oktoobri 2020. aasta resolutsioon soovist komisjonile tehisintellekti tsiviilvastutuse korra kohta (2020/2014(INL)).

kannatanu loobuda hüvitise taotlemisest. Neid muresid on väljendanud ka Euroopa Parlament oma 3. mai 2022. aasta resolutsioonis tehisintellekti kohta digiajastul⁶.

Kui kannatanu esitab nõude, võib liikmesriigi kohus, võttes arvesse tehisintellekti eriomadusi, kehtivate õigusnormide kohaldamise viisi vastavalt vajadusele kohandada, et saavutada kannatanu jaoks õiglane tulemus. See tekitab õiguskindlusetust. Ettevõtjatel on keeruline prognoosida, kuidas kehtivaid vastutust käsitlevaid õigusnorme kohaldatakse, ning seega oma vastutust hinnata ja kindlustada. Veelgi raskem on neil ettevõtjatel, kes kauplevad piiriüleselt, kuna ebakindlus hõlmab erinevaid jurisdiktsioone. See mõjutab eeskätt väikeseid ja keskmise suurusega ettevõtjaid (VKEd), kellel ei ole võimalik kasutada ettevõttesisest õigusalaast oskusteavet ega kapitalireserve.

Tehisintellekti käsitlevatest riiklikest strateegiatest on näha, et mitu liikmesriiki kaaluvad või isegi kavandavad seadusandlikke meetmeid tehisintellektiga seotud tsiviilvastutuse kohta. Seepärast on oodata, et kui EL ei tegutse, kohandavad liikmesriigid oma siseriiklike vastutust käsitlevaid õigusnorme, võtmaks arvesse tehisintellektiga seotud probleeme. See toob kaasa täiendava killustumise ja suuremad kulud ettevõtjatele kõikjal ELis.

Avalik konsultatsioon, millele on tuginetud käesoleva ettepaneku mõjuhinnangus, kinnitas eespool selgitatud probleeme. Avalikkus leiab, et nn musta kasti efekti tõttu võib kannatanul olla keeruline tõendada süüd ja põhjuslikku seost ning et võib esineda ebakindlust ses suhtes, kuidas kohtud tõlgendavad ja kohaldavad tehisintellektiga seotud juhtumite puhul kehtivaid siseriiklike vastutust käsitlevaid õigusnorme. Lisaks näitas konsultatsioon avalikkuse muret selle pärast, kuidas vastutust käsitlevate õigusnormide kohandamiseks võetavad liikmesriikide seadusandlikud meetmed ja neist tulenev killustatus mõjutavad ettevõtjate, eelkõige VKEde kulusid, takistades tehisintellekti liiduülest kasutuselevõttu.

Seega on käesoleva ettepaneku eesmärk edendada usaldusväärse tehisintellekti kasutuselevõttu, et kasutada tehisintellekti igakülgsest ära siseturu hüvanguks. Selleks tagatakse ettepanekuga, et tehisintellekti põhjustatud kahju kandnud isikud saavad kaitse, mis on samaväärne kaitsega, mis on tagatud isikutele, kes on kandnud kahju, mille on põhjustanud tooted üldiselt. Samuti vähendatakse sellega õiguskindlusetust võimaliku vastutuse osas ettevõtjate jaoks, kes arendavad või kasutavad tehisintellekti, ning hoitakse ära tehisintellektiga seotud, killustumist põhjustavad kohandused siseriiklikesse tsiviilvastutuse normidesse.

- **Kooskõla poliitikavaldkonnas praegu kehtivate õigusnormidega**

Käesolev ettepanek on osa meetmepaketist, millega toetatakse taseme tõstmise ja usaldusväärse suurendamise kaudu tehisintellekti kasutuselevõttu Euroopas. Pakett hõlmab kolme üksteist täiendavat töösuunda:

- seadusandlik ettepanek, millega nähakse ette tehisintellektisüsteeme käsitlevad horisontaalsed õigusnormid (tehisintellekti käsitlev õigusakt)⁷;

⁶ Euroopa Parlamendi 3. mai 2022. aasta resolutsioon tehisintellekti kohta digiajastul (2020/2266(INI)).

- valdkondlike ja horisontaalsete tooteohutusnormide läbivaatamine;
- ELi õigusnormid tehisintellektisüsteemidega seotud vastutuse küsimuste käsitlemiseks.

Komisjon on kavandanud tehisintellekti käsitleva õigusakti vastuvõtmise ettepanekus õigusnormid, millega püütakse vähendada riske ohutusele ja kaitsta põhiõigusi. Ohutus ja vastutus on ühe mündi kaks külge: need on asjakohased eri hetkedel ja need tugevdavad teineteist. Ehkki õigusnormid, millega tagatakse ohutus ja kaitstakse põhiõigusi, aitavad vähendada riske, ei kaota need neid riske täielikult⁸. Kui risk realiseerub, võib ikkagi tekkida kahju. Sellistel juhtudel kohaldatakse käesolevas ettepanekus sätestatud vastutust käsitlevaid õigusnorme.

Vastutust käsitlevate tõhusate õigusnormidega antakse ka majanduslik stiimul järgida ohutusnorme ning seetõttu aitavad need ära hoida kahju tekkimise⁹. Peale selle aitab käesolev ettepanek tagada tehisintellekti käsitleva õigusaktiga suure riskiga tehisintellektisüsteemidele kehtestatud nõuete täitmise, kuna nende nõuete täitmatajätmine on oluline element, mis toob kaasa tõendamiskoormise leevendamise. Käesolev ettepanek on ka kooskõlas üldist tooteohutust¹⁰ ja valdkondlikku tooteohutust käsitlevate õigusnormidega, mis on kavandatud kohaldamiseks TI-põhiste masinavaldkonna toodete¹¹ ja raadioseadmete¹² suhtes.

Komisjon rakendab oma tehisintellekti käsitlevas poliitikas vastutuse puhul terviklikku lähenemisviisi, tehes ettepaneku kohandada tootevastutuse direktiivi kohast tootja vastutust puudustega toodete eest ning nähes käesoleva ettepanekuga ette sihipärase ühtlustamise. Need kaks poliitikaalgatust on omavahel tihedalt seotud ja moodustavad paketi, kuna nende kohaldamisalasse kuuluvad nõuded puudutavad eri liiki vastutust. Tootevastutuse direktiiv hõlmab tootja mittesüülist vastutust puudustega toodete eest, mis toob kaasa teatavat liiki, eeskätt üksikisikute kantud kahju hüvitamise. Käesolev ettepanek hõlmab siseriiklikke vastutusest tulenevaid nõudeid, mis on peamiselt tingitud kellegi süüst ning mille eesmärk on ükskõik millisele kannatanule põhjustatud mis tahes liiki kahju hüvitamine. Need algatused täiendavad teineteist, et moodustada üldine tõhus tsiviilvastutuse süsteem.

Üheskoos suurendavad need õigusnormid tehisintellekti (ja muu digitehnoloogia) usaldusväarsust, tagades, et kannatanud saavad tõhusat hüvitist, kui hoolimata tehisintellekti käsitleva õigusakti ennetusnõuetest ja muudest ohutusnormidest peaks tekkima kahju.

• Kooskõla muude liidu tegevuspõhimõtetega

⁷ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega nähakse ette tehisintellekti käsitlevad ühtlustatud õigusnormid (tehisintellekti käsitlev õigusakt), COM(2021) 206 final.

⁸ Tehisintellekti käsitleva õigusaktiga on sõnaselgelt keelatud vaid väike arv tehisintellekti kasutamise juhtumeid.

⁹ Komisjoni mõjuhinnang, mis on lisatud ettepanekule võtta vastu tehisintellekti käsitlev õigusakt, SWD(2021) 84 final, lk 88.

¹⁰ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse üldist tooteohutust, COM(2021) 346 final.

¹¹ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus masinavaldkonna toodete kohta, COM(2021) 202 final.

¹² Komisjoni delegeeritud määrus (EL) 2022/30, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/53/EL seoses nimetatud direktiivi artikli 3 lõike 3 punktides d, e ja f osutatud oluliste nõuete kohaldamisega (ELT L 7, 12.1.2022, lk 6).

Ettepanek on kooskõlas liidu üldise digistrateegiaga, sest see aitab edendada inimeste heaks toimivat tehnoloogiat, mis on üks kolmest teatises „Euroopa digituleviku kujundamine“¹³ välja toodud poliitikasuuna tugisambast ja põhieesmärgist.

Selles kontekstis on käesoleva ettepaneku eesmärk suurendada usaldust tehisintellekti vastu ja kiirendada selle kasutuselevõttu. Nii saavutatakse sünergia ja täiendatakse [küberkerksuse õigusakti],¹⁴ mille eesmärk on samuti suurendada usaldust digielementidega toodete vastu, milleks vahendatakse kübernõrkusi, ning paremini kaitsta neid kasutavaid ettevõtjaid ja tarbijaid.

Ettepanek ei mõjuta õigusnorme, mis on sätestatud [digiteenuste õigusaktis], millega nähakse ette terviklik ja täielikult ühtlustatud hoolsuskohustuste raamistik algoritmiliste otsuste tegemiseks digiplatvormidel, sealhulgas vahendusteenuste osutajate vastutusest vabastamist.

Peale selle edendatakse ettepanekuga tehisintellekti kasutuselevõttu ja see on seega seotud ELi andmestrateegiaga¹⁵ algatustega. Ettepanek tugevdab ka liidu rolli, et aidata kujundada ülemaailmseid norme ja standardeid ning toetada usaldusväärset tehisintellekti, mis on kooskõlas liidu väärtuste ja huvidega.

Samuti on ettepanekul kaudne seos Euroopa rohelise kokkuleppega¹⁶. Digitehnoloogia, sealhulgas tehisintellekt, on oluline vahend selle kokkuleppe kestlikkuseesmärkide saavutamisel mitmes sektoris (sh tervishoid, transport, keskkond ja põllumajandus).

- **Peamine majanduslik, sotsiaalne ja keskkonnaalane mõju**

Direktiiv aitab kaasa tehisintellekti kasutuselevõtule. Tehisintellektitehnoloogia kasutuselevõttu ja arendamise tingimusi siseturul saab märkimisväärselt parandada, kui ära hoida killustumine ja suurendada õiguskindlust, rakendades ühtlustatud ELi tasandi meetmeid, selle asemel et teha kohandusi vastutust käsitlevatesse õigusnormidesse riigi tasandil. Käesoleva ettepaneku mõjuhinnangu aluseks olevas majandusuuringus¹⁷ on esitatud konservatiivne hinnang, et tehisintellektialase tsiviilvastutusega seotud sihipäraste ühtlustamismeetmete positiivne mõju asjaomase piiriülese kaubanduse väärtusele oleks 5–7 % võrreldes lähtestsenaariumiga. See lisaväärtus tekiks eelkõige tänu väiksemale killustatusele ja suuremale õiguskindlusele sidusrühmade vastutuse osas. Sellega väheneksid sidusrühmade kulud, mis on seotud õigusteabe / juriidilise esindamise, sisemise riskijuhtimise ja nõuete järgimisega, muutuks lihtsamaks finantsplaneerimine ja riskide hindamine kindlustamise otstarbel ning tekkiks ettevõtjatel, eelkõige VKEdel, võimalus uurida uusi piiriüleseid turge. Võttes arvesse käesolevas direktiivis käsitletavatest vastutusega seotud probleemidest mõjutatud ELi tehisintellektituru koguväärtust, suureneb viimati nimetatud tulemusel turu väärtus hinnangute kohaselt 500 miljoni kuni 1,1 miljardi euro võrra.

Sotsiaalse mõju vaatenurgast suurendab direktiiv ühiskonna usaldust tehisintellektitehnoloogia vastu ja juurdepääsu tulemuslikule kohtusüsteemile. See aitab tagada tehisintellekti eripära järgi kohandatud tõhusa tsiviilvastutuse korra, kus põhjendatud

¹³ Komisjoni teatis „Euroopa digituleviku kujundamine“, COM(2020) 67 final.

¹⁴ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus digielementidega toodete horisontaalsete küberturvalisuse nõuete kohta, COM(2022) 454 final.

¹⁵ Komisjoni teatis „Euroopa andmestrateegia“, COM(2020) 66 final.

¹⁶ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Euroopa Ülemkogule, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Euroopa roheline kokkulepe, COM(2019) 640 final.

¹⁷ Deloitte, „Study to support the Commission’s IA on liability for artificial intelligence“, 2021.

kahjunõudeid saadab edu. Ühiskonna usalduse suurenemine tuleb kasuks ka kõigile ettevõtjatele tehisintellekti väärtusahelas, sest kodanike kindlustunde tugevnemine aitab kaasa tehisintellekti kiiremale kasutuselevõtule. Tänu vastutust käsitlevate õigusnormide motiveerivale mõjule tuleb vastutuses lünkade ennetamine kaudselt kasuks ka kõigile kodanikele, aidates suurendada tervisekaitset ja ohutust (ELi toimimise lepingu artikli 114 lõige 3) ning kõrvaldada terviseriskide allikad (ELi toimimise lepingu artikli 168 lõige 1).

Mis puudutab keskkonnalast mõju, siis direktiivi peaks aitama ka saavutada seonduvaid kestliku arengu eesmärgi. Tehisintellektirakenduste kasutuselevõtt on keskkonnale kasulik. Näiteks protsesside optimeerimiseks kasutatavad tehisintellektisüsteemid muudavad protsessid vähem saastavaks (nt vähendades vajaminevate väetiste ja pestitsiidide kogust, vähendades sama tulemit andes veetarbimist jne). Samuti on direktiivil positiivne mõju kestliku arengu eesmärkidele, kuna läbipaistvust, vastutust ja põhiõigusi käsitlevate tõhusate õigusaktide toel rakendatakse tehisintellekti potentsiaali selleks, et toetada üksikisikuid ja ühiskonda kestliku arengu eesmärkide taotlemisel.

2. ÕIGUSLIK ALUS, SUBSIDIAARSUS JA PROPORTSIONAALSUS

• Õiguslik alus

Ettepaneku õiguslik alus on ELi toimimise lepingu artikkel 114, millega on ette nähtud meetmete võtmine, et tagada siseturu loomine ja toimimine.

Probleemid, mida püütakse käesoleva ettepanekuga lahendada, eelkõige õiguskindlusetus ja õiguslik killustatus, takistavad siseturu arengut, olles märkimisväärselt tõketeks piiriülesel kauplemisel TI-põhiste toodete ja teenustega.

Ettepanekus käsitletakse takistusi, mis tulenevad sellest, et ettevõtjad, kes soovivad toota, levitada ja käitada TI-põhiseid tooteid ja teenuseid piiriüleselt, ei tea kindlalt, kas ja kuidas kehtivaid vastutust käsitlevaid kordi kohaldatakse tehisintellekti põhjustatud kahju korral. Selline ebakindlus valitseb eelkõige nende liikmesriikide osas, kuhu ettevõtjad ekspordivad või kus nad käitavad oma tooteid ja teenuseid. Piiriüleses kontekstis kohaldatakse kahju õigusvastasest tekitamisest tuleneva lepinguvälise vastutuse suhtes vaikimisi selle riigi õigust, kus kahju tekib. Ettevõtjate jaoks on oluline, et nad teaksid asjaomaseid vastutusega seotud riske ja saaksid end nende suhtes kindlustada.

Peale selle on konkreetseid märke sellest, et mitu liikmesriiki kaaluvad ühepoolseid seadusandlikke meetmeid, et lahendada vastutusega seotud probleeme, mida tekitab tehisintellekt. Näiteks tehisintellekti käsitlevates strateegiates, mis on vastu võetud Tšehhis,¹⁸ Itaalias,¹⁹ Maltas,²⁰ Poolas²¹ ja Portugalis,²² on nimetatud algatusi vastutuse selgitamiseks.

¹⁸ „National Artificial Intelligence Strategy of the Czech Republic“, 2019, https://www.mpo.cz/assets/en/guidepost/for-the-media/press-releases/2019/5/NAIS_eng_web.pdf; AI Watch, „National strategies on Artificial Intelligence – A European perspective“, 2021 edition – a JRC-OECD report, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/619fd0b5-d3ca-11eb-895a-01aa75ed71a1>, lk 41.

¹⁹ „2025 Strategia per l'innovazione tecnologica e la digitalizzazione del Paese“, <https://assets.innovazione.gov.it/1610546390-midbook2025.pdf>.

²⁰ Deloitte, „Study to support the Commission's IA on liability for artificial intelligence“, 2021, lk 96.

Võttes arvesse suuri erinevusi liikmesriikide kehtivate tsiviilvastutuse normide vahel, on tõenäoline, et mis tahes uue, tehisintellektiga seotud vastutust käsitleva riigisisese meetme väljatöötamisel järgitakse praeguseid erinevaid lähenemisviise ja seega suureneb killustatus.

Seepärast suurendaksid kohandused, mis tehakse vastutust käsitlevatesse õigusnormidesse pelgalt liikmesriigi tasandil, tõkkeid TI-põhiste toodete ja teenuste kasutuselevõtul kogu siseturul ning põhjustaksid täiendavat killustumist.

- **Subsidiaarsus**

Käesoleva ettepaneku eesmärgi ei ole võimalik piisavalt saavutada liikmesriigi tasandil, kuna tekkivad lahknevad siseriiklikud õigusnormid suurendaksid õiguskindlust ja killustatust, mis takistaks TI-põhiste toodete ja teenuste kasutuselevõttu kõikjal siseturul. Õiguskindlusetus mõjutaks ennekõike piiriülest tegutsevaid ettevõtjaid, tuues kaasa vajaduse täiendava õigusteabe / juriidilise esindamise järele, riskijuhtimiskulud ning tulu saamata jäämise. Samal ajal suurendaksid tehisintellekti põhjustatud kahju hüvitamise nõudeid käsitlevad lahknevad siseriiklikud õigusnormid ettevõtjate tehingukulud, eelkõige piiriüleses kaubanduses, olles märkimisväärselt takistuseks siseturu toimimisele. Peale selle mõjutavad õiguskindlusetus ja killustatus ebaproportsionaalselt idufirmasid ja VKEsid, kes moodustavad enamiku ettevõtjatest ja teevad lõviosa investeeringutest asjaomastel turgudel.

Tehisintellektisüsteemide põhjustatud kahju hüvitamist käsitlevate ühtlustatud ELi õigusnormide puudumise korral seisaksid ühelt poolt tehisintellektisüsteemide pakkujad, käitajad ja kasutajad ning teiselt poolt kahjukannatajad silmitsi 27 erineva vastutuskorraga, mis tooks kaasa erineval tasemel kaitse ja moonutatud konkurentsi eri liikmesriikide ettevõtjate vahel.

Ühtlustatud ELi tasandi meetmed parandaksid märkimisväärselt tehisintellektitehnoloogia kasutuselevõttu ja arendamise tingimusi siseturul, hoides ära killustatuse ja suurendades õiguskindlust. See lisaväärtus tekiks eelkõige tänu väiksemale killustatusele ja suuremale õiguskindlusele sidusrühmade vastutuse osas. Lisaks on vaid ELi meetmetega võimalik pidevalt saavutada soovitud mõju – suurendada tarbijate usaldust TI-põhiste toodete ja teenuste vastu –, hoides kõikjal siseturul ära tehisintellekti eriomadustest tulenevad lüngad vastutuses. Sellega tagataks pidev (minimaalne) kaitse kõigile kannatanutele (üksikisikud ja ettevõtjad) ning pidevad stiimulid hoida ära kahju ja tagada vastutus.

- **Proportsionaalsus**

Ettepanek põhineb etapiviisilisel lähenemisviisil. Esimeses etapis taotletakse eesmärgi võimalikult vähesekkuval viisil; teises etapis hinnatakse uuesti vajadust rangemate või ulatuslikumate meetmete järele.

Esimeses etapis keskendutakse vaid tõendamiskoormisega seotud meetmetele, et lahendada tehisintellektiga seotud kindlakstehtud probleeme. Lähtutakse vastutuse sisulistest tingimustest, nagu põhjuslik seos või süü, mis on sätestatud siseriiklikes õigusnormides, kuid

²¹ „Polityka Rozwoju Sztucznej – Inteligencji w Polsce na lata 2019–2027“, (Tehisintellekti väljatöötamise poliitika Poolas aastatel 2019–2027) www.gov.pl/attachment/0aa51cd5-b934-4bcb-8660-bfecb20ea2a9), 102-3.

²² „AI Portugal 2030“, https://www.incode2030.gov.pt/sites/default/files/julho_incode_brochura.pdf; AI Watch, *op. cit.*, lk 113.

keskendutakse tõendamiskoormisega seotud sihipärastele meetmetele, kandes hoolt selle eest, et kannatanutele on tagatud samal tasemel kaitse kui juhtumite puhul, mis ei ole seotud tehisintellektisüsteemidega. Peale selle on mitmesugustest vahenditest, mis on liikmesriikide õiguses ette nähtud tõendamiskoormise leevendamiseks,²³ otsustatud kasutada käesolevas ettepanekus ümberlükatavaid eeldusi kui kõige vähem sekkuvat vahendit. Sellised eeldused on riiklikes vastutussüsteemides tavapärased ning need tagavad hageja ja kostja huvide tasakaalu. Samal ajal on nende eesmärk innustada täitma liidu või liikmesriigi tasandil kehtestatud hoolsuskohustusi. Ettepanek ei too kaasa tõendamiskoormise ümberpööramist. Nii välditakse tehisintellektisüsteemide pakkujate, käitajate ja kasutajate kokkupuutumist suuremate vastutusega seotud riskidega, mis võivad takistada innovatsiooni ning vähendada TI-põhiste toodete ja teenuste kasutuselevõttu.

Ettepanekuga ette nähtud teises etapis kantakse hoolt selle eest, et vaadeldes esimese etapi mõju kannatanute kaitse ja tehisintellekti kasutuselevõtu vaatenurgast, võetakse hüvitusnõuete muude elementide või vastutusest tulenevate nõuetega seotud muude vahendite ühtlustamise vajaduse uuestihindamisel – sealhulgas silmas pidades olukordi, kus oleks asjakohasem mittesüüline vastutus, mida on nõudnud Euroopa Parlament – arvesse tehnoloogia, regulatiivset ja kohtupraktika arengut. Sellise hindamise raames kaalutakse tõenäoliselt ka seda, kas selle ühtlustamisega peaks kaasnema kohustuslik kindlustus, et tagada tulemuslikkus.

• Vahendi valik

Käesoleva ettepaneku jaoks on kõige sobivam vahend direktiiv, sest see tagab soovitud ühtlustamise ja õiguskindluse, säilitades samal ajal paindlikkuse, et liikmesriigid saaksid lõimida ühtlustatud meetmed vastuolusid tekitamata oma vastutuskorda.

Kohustusliku vahendiga hoitakse ära osalisest rakendamisest või rakendamata jätmisest tulenevad lüngad kaitstes. Ehkki mittesiduv vahend oleks vähem sekkuv, ei õnnestuks sellega tõenäoliselt tulemuslikult lahendada kindlakstehtud probleeme. Mittesiduvate vahendite rakendamise määra on keeruline prognoosida ning puuduvad piisavad märgid sellest, et soovituselise veenev mõju oleks piisavalt tugev, et kaasa tuua siseriiklike õigusaktide ühetaoline kohandamine.

Sellise mõju saavutamine on veelgi ebatõenäolisem meetmete puhul, mis on seotud eraõigusega, mille osa lepinguvälist vastutust käsitlevad õigusnormid moodustavad. Seda valdkonda iseloomustavad pikaajalised õigustraditsioonid, mille tõttu liikmesriigid on kooskõlastatud reformi suhtes tõrksad, välja arvatud juhul, kui on olemas selge väljavaade, et siduva ELi õigusakti rakendamine tuleb kasuks siseturule, või kui see reform on tingitud vajadusest teha kohandusi seoses digimajanduses kasutusele võetava uue tehnoloogiaga.

Suured erinevused liikmesriikide kehtivate vastutust käsitlevate raamistike vahel on teine põhjus, miks soovituselise tõenäoliselt ei rakendataks ühetaoliselt.

²³ Eelkõige mittesüüline vastutus, tõendamiskoormise ümberpööramine või tõendamiskoormise leevendamine ümberlükamatute või ümberlükatavate eelduste abil.

1. JÄRELHINDAMISE, SIDUSRÜHMADEGA KONSULTEERIMISE JA MÕJU HINDAMISE TULEMUSED

• Konsulteerimine sidusrühmadega

Rakendati ulatuslikku konsultatsioonistrateegiat, et tagada sidusrühmade laialdane osalemine kogu käesoleva ettepaneku poliitikatsükli. Konsultatsioonistrateegia hõlmas nii avalikke konsultatsioone kui ka mitut suunatud konsultatsiooni (veebiseminarid, kahepoolsed arutelud ettevõtjate ja mitmesuguste organisatsioonidega).

Pärast vastutuse kohta esialgsete küsimuste esitamist tehisintellekti käsitleva valge raamatu teemalise avaliku konsultatsiooni ning ohutust ja vastutust käsitleva komisjoni aruande koostamise raames korraldati ajavahemikus 18. oktoobrist 2021 kuni 10. jaanuarini 2022 spetsiaalne veebipõhine avalik konsultatsioon, et koguda arvamusi mitmesugustelt sidusrühmadelt, sealhulgas tarbijatelt, kodanikuühiskonna organisatsioonidelt, tööstusliitudelt, ettevõtjatelt (sh VKEdelt) ja avaliku sektori asutustelt. Pärast kõikide saadud vastuste analüüsimist avaldas komisjon tulemuste kokkuvõtte ja individuaalsed vastused oma veebisaidil²⁴.

Kokku saadi 233 vastust vastajatelt 21 liikmesriigist ja kolmandatest riikidest. Enamik sidusrühmi kinnitas probleeme tõendamiskoormise, õiguskindlusetuse ja killustatusega ning toetas meetmete võtmist ELi tasandil.

ELi kodanikud, tarbijaorganisatsioonid ja akadeemilised asutused valdavalt kinnitasid vajadust võtta ELi meetmeid, et vähendada kannatanute probleeme, mis on seotud tõendamiskoormisega. Ettevõtjad, kes küll tunnistasid vastutust käsitlevate õigusnormide kohaldamisel esineva ebakindluse kahjulikku mõju, olid ettevaatlikumad ja soovisid sihipäraseid meetmeid, et vältida innovatsiooni piiramist.

Sarnane pilt avanes poliitikavariantide puhul. ELi kodanikud, tarbijaorganisatsioonid ja akadeemilised asutused toetasid kindlalt tõendamiskoormist ja mittesüülike vastutuse ühtlustamist käsitlevaid meetmeid, millele lisandub kohustuslik kindlustus. Ettevõtjate arvamused poliitikavariantide osas läksid rohkem lahku, sõltudes osaliselt ettevõtte suuruselt. Enamik vastanud ettevõtjatest pidas mittesüülist vastutust ebaproportsionaalseks. Tõendamiskoormise leevendamise ühtlustamise toetajaid oli rohkem, eriti VKEde seas. Samas hoiatasid ettevõtjad tõendamiskoormise täieliku ülemineku eest.

Eelistatud poliitikavariandi väljatöötamisel ja viimistlemisel võeti arvesse mõju hindamise raames sidusrühmadelt saadud tagasisidet, et saavutada tasakaal kõigi asjaomaste sidusrühmade väljendatud vajaduste ja murede vahel.

• Ekspertiarvamuste kogumine ja kasutamine

Ettepanek tugineb nelja aasta jooksul tehtud analüüsidele ja selle koostamisel on tehtud tihedat koostööd sidusrühmade, sealhulgas akadeemiliste ringkondade esindajate, ettevõtjate, tarbijaühenduste, liikmesriikide ja kodanikega. Ettevalmistustööd algasid 2018. aastal

²⁴ https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12979-Civil-liability-adapting-liability-rules-to-the-digital-age-and-artificial-intelligence/public-consultation_et.

vastutuse ja uue tehnoloogia eksperdirühma (uue tehnoloogia rühma) loomisega. Eksperdirühm esitas 2019. aasta novembris aruande,²⁵ milles hinnatakse probleeme, mida tehisintellekti teatavad omadused põhjustavad siseriiklike tsiviilvastutuse normide kohaldamisel.

Eksperdirühma aruandest saadud teavet täiendasid kolm välisuuringut:

- õiguse võrdlev uuring, mille raames tehti lepinguvälist kahju reguleerivate Euroopa õigusaktide võrdlev analüüs, keskendudes peamistele tehisintellektiga seotud probleemidele²⁶;
- käitumuslik majandusuuring, kus vaadeldi, millist mõju avaldab vastutuskorra sihipärane kohandamine tarbijate otsustele, eelkõige nende usaldusele ning valmisolekule võtta kasutusele TI-põhised tooted ja teenused²⁷;
- majandusuuring,²⁸ kus vaadeldi mitut küsimust: raskused, millega seisavad silmitsi tehisintellektirakenduste tõttu kannatanud võrreldes muude seadmete tõttu kannatanutega, kui nad püüavad saada kantud kahju eest hüvitist; kas ja mil määral tunnevad ettevõtjad ebakindlust ses suhtes, kuidas kohaldatakse kehtivaid vastutust käsitlevaid õigusnorme nende tehisintellektiga seotud tegevuse suhtes, ning kas õiguskindlusetuse mõju võib takistada investeerimist tehisintellekti; kas vastutust käsitlevate siseriiklike õigusnormide täiendav killustumine muudaks siseturu TI-põhiste rakenduste ja teenuste jaoks vähem tõhusaks ning kas ja mil määral tsiviilvastutuse teatavate aspektide ühtlustamine ELi õigusaktiga vähendaks neid probleeme ja hõlbustaks tehisintellektitehnoloogia kasutuselevõttu ELi ettevõtjate jaoks.

• Mõjuhinnang

Komisjon korraldas kooskõlas parema õigusloome poliitikaga käesoleva ettepaneku mõju hindamise, mille vaatas läbi komisjoni õiguskontrollikomitee. Õiguskontrollikomitee esitas oma 6. aprilli 2022. aasta koosolekul positiivse arvamuse koos märkustega.

Hinnati kolme poliitikavarianti.

1. poliitikavariant: kolm meetet, millega leevendada tõendamiskoormist kannatanute jaoks, kes püüavad tõendada vastutusest tulenevat nõuet.

²⁵ „Liability for artificial intelligence and other emerging digital technologies“, november 2019, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1c5e30be-1197-11ea-8c1f-01aa75ed71a1/language-en>.

²⁶ Karner, Koch ja Geistfeld, „Comparative Law Study on Civil Liability for Artificial Intelligence“, 2021, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8a32ccc3-0f83-11ec-9151-01aa75ed71a1/language-en>.

²⁷ Kantar, „Behavioural Study on the link between challenges of Artificial Intelligence for Member States’ civil liability rules and consumer attitudes towards AI-enabled products and services“, Final Report 2021.

²⁸ Deloitte, „Study to support the Commission’s Impact Assessment on liability for artificial intelligence“, 2021.

2. poliitikavariant: 1. variandi meetmed + teatava riskiprofiiliga tehisintellekti kasutamise juhtumite suhtes kohaldatavate mittesüülist vastutust käsitlevate õigusnormide ühtlustamine, millele lisandub kohustuslik kindlustus.

3. poliitikavariant: etapiviisiline lähenemisviis:

- esimene etapp: 1. variandi meetmed;
- teine etapp: läbivaatamismehhanism, et hinnata uuesti eeskätt vajadust ühtlustada teatava riskiprofiiliga tehisintellekti kasutamise juhtumite suhtes kohaldatavat mittesüülist vastutust (millele võib lisanduda kohustuslik kindlustus).

Poliitikavariantide võrdlemisel tehti mitmel kriteeriumil põhinev analüüs, kus vaadeldi variantide tulemuslikkust, tõhusust, sidusust ja proportsionaalsust. Selle analüüsi ja tundlikkusanalüüsi tulemustest on näha, et 3. poliitikavariant – tõendamiskoormise leevendamine tehisintellektiga seotud nõuete puhul + mittesüüliste vastutusega seotud sihipärane läbivaatamine koos võimaliku kohustusliku kindlustusega – hinnati kõige paremaks ja seepärast on see käesolevas ettepanekus eelistatud poliitikavariant.

Eelistatud poliitikavariandiga tagatakse, et TI-põhiste toodete ja teenuste tõttu kannatanud (füüsilised isikud, ettevõtjad ja muud avaliku või erasektori üksused) ei ole vähem kaitstud kui traditsioonilise tehnoloogia tõttu kannatanud. Sellega suurendatakse usaldust tehisintellekti vastu ja edendatakse tehisintellekti kasutuselevõttu.

Lisaks vähendatakse sellega õiguskindlusetust ja hoitakse ära killustumine ning seega aidatakse neid ettevõtjaid, eelkõige VKEsid, kes soovivad kasutada täiel määral ära ELi ühtse turu potentsiaali, juurutades piiriüleselt TI-põhiseid tooteid ja teenuseid. Eelistatud poliitikavariandiga luuakse paremad tingimused ka kindlustusandjatele, et pakkuda tehisintellektiga seotud tegevusele kindlustuskatet, mis on oluline ettevõtjatele, eriti VKEdele, riskide juhtimiseks. Hinnangute kohaselt suureneb eelistatud poliitikavariandi rakendamisel tehisintellektituru väärtus EL 27s 2025. aastal 500 miljoni kuni 1,1 miljardi euro võrra.

• Põhiõigused

Üks tsiviilvastutuse normide põhieesmärke on tagada, et kahjukannatajad saavad nõuda hüvitist. Tagades tõhusa hüvitise, aitavad need õigusnormid kaitsta õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele (põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikkel 47), motiveerides samal ajal võimalikke vastutavaid isikuid ära hoidma kahju, et vältida vastutust.

Komisjon on võtnud eesmärgi kanda käesoleva ettepanekuga hoolt selle eest, et tehisintellekti põhjustatud kahju kandnud isikutele on tagatud tsiviilvastutuse normide alusel samal tasemel kaitse kui sellise kahju puhul, mis ei ole seotud tehisintellektiga. Ettepanek võimaldab üksikisikutel tõhusalt kehtestada oma põhiõigused ning aitab kaitsta õigust tõhusale õiguskaitsevahendile, kui tehisintellektiga seotud riskid on realiseerunud. Eelkõige aitab ettepanek kaitsta põhiõigusi, nagu õigust elule (harta artikkel 2), õigust kehalisele ja vaimsele puutumatusele (artikkel 3) ning õigust omandile (artikkel 17). Peale selle, sõltuvalt iga liikmesriigi tsiviilõiguse süsteemist ja traditsioonidest, saavad kannatanud nõuda hüvitist siis, kui on kahjustatud muid õiguslikke huve, nagu inimväärikus (harta artiklid 1 ja 4), era- ja

perekonnaelu austamine (artikkel 7), õigus võrdsusele (artikkel 20) ja diskrimineerimiskeeld (artikkel 21).

Lisaks täiendab käesolev ettepanek muid komisjoni tehisintellektipoliitikaga seotud vahendeid, mis põhinevad ennetavatel regulatiiv- ja järelevalvenõuetel, mille otsene eesmärk on vältida põhiõiguste rikkumist (nt diskrimineerimist). Need vahendid on tehisintellekti käsitlev õigusakt, isikuandmete kaitse üldmäärus, digiteenuste õigusakt ning diskrimineerimiskeeldu ja võrdset kohtlemist käsitlevad ELi õigusaktid. Samal ajal ei looda ega ühtlustata käesoleva ettepanekuga hoolsuskohustusi ega vastutust, mis on pandud mitmesugustele üksustele, kelle tegevust reguleerivad nimetatud õigusaktid, ning seega ei too ettepanek kaasa uusi vastutusest tulenevaid nõudeid ega mõjuta nende õigusaktide alusel vastutusest tehtavaid erandeid. Käesoleva ettepanekuga üksnes leevendatakse tehisintellektisüsteemide põhjustatud kahju kandnud isikute tõendamiskoormist nõuete puhul, mis põhinevad siseriiklikel õigusaktidel või nimetatud muudel ELi õigusaktidel. Nimetatud muid vahendeid täiendades kaitstakse käesoleva ettepanekuga kannatanute õigust saada eraõiguse alusel hüvitist, sealhulgas põhiõiguste rikkumise korral.

4. MÕJU EELARVELE

Ettepanek ei mõjuta Euroopa Liidu eelarvet.

5. MUU TEAVE

- **Rakenduskavad ja seire, hindamine, seireprogramm ning sihipärane läbivaatamine**

Käesolevas ettepanekus on kavandatud etapiviisiline lähenemisviis. Kandmaks hoolt selle eest, et teises etapis toimuva sihipärase läbivaatamise jaoks on piisavalt tõendeid, koostab komisjon seirekava, kus on üksikasjalikult kirjeldatud, kuidas ja kui sageli kogutakse andmeid ja muid vajalikke tõendeid.

Seiremehhanism võib hõlmata järgmisi andmeid ja tõendeid:

- liikmesriikide aruanded ja teave meetmete kohta, mida on kohaldatud tõendamiskoormise leevendamiseks siseriiklikes kohtumenetlustes ja vaidluste kohtuvälise lahendamise menetlustes;
- teave, mida komisjon või turujärelevalveasutused koguvad tehisintellekti käsitleva õigusakti (eelkõige selle artikli 62) või muude asjakohaste õigusaktide alusel;
- teave ja analüüsid, mis toetavad tehisintellekti käsitleva õigusakti hindamist, ning aruanded, mille komisjon koostab selle õigusakti rakendamise kohta;
- teave ja analüüsid, mis toetavad nn vana lähenemisviisi ohutusalaiste õigusaktide alusel võetavate asjakohaste tulevaste poliitikameetmete hindamist, kandmaks hoolt selle eest, et liidu turule lastavad tooted vastavad kõrgetele tervise-, ohutus- ja keskkonnanõuetele;
- teave ja analüüsid, mis toetavad komisjoni aruannet, mis käsitleb liikluskindlustuse direktiivi kohaldamist tehnoloogia arengu korral (eelkõige

autonoomsed ja poolautonoomsed sõidukid) kooskõlas selle artikli 28c lõike 2 punktiga a.

- **Ettepaneku sätete üksikasjalik selgitus**

1. REGULEERIMISESE JA KOHALDAMISALA (ARTIKKEL 1)

Direktiivi eesmärk on parandada siseturu toimimist, sätestades ühtsed nõuded lepinguvälise tsiviilvastutuse teatavate aspektide kohta kahju puhul, mis on põhjustatud tehisintellektisüsteemidega. Direktiiv on kooskõlas Euroopa Parlamendi resolutsiooniga 2020/2014(INL) ning sellega kohandatakse eraõigust vastavalt vajadustele, mis on tekkinud üleminekul digimajandusele.

Sobivate õiguslike vahendite valik on piiratud, võttes arvesse tõendamiskoormise küsimuse laadi ja tehisintellekti eriomadusi, mille tõttu tekib probleeme kehtivate vastutust käsitlevate õigusnormide kohaldamisel. Direktiiviga leevendatakse tõendamiskoormist sihipäraselt ja proportsionaalselt, kasutades avaldamist ja ümberlükatavaid eeldusi. Direktiiviga antakse neile, kes taotlevad kahju hüvitamist, võimalus saada suure riskiga tehisintellektisüsteemide kohta teavet, mille registreerimine/dokumenteerimine on kohustuslik tehisintellekti käsitleva õigusakti alusel. Peale selle muudavad ümberlükatavad eeldused mõistlikumaks tehisintellektisüsteemide põhjustatud kahju eest hüvitise taotlejate tõendamiskoormise ja annavad neile võimaluse saavutada vastutusest tulenevate põhjendatud nõuetega edu.

Sellised vahendid ei ole uued – neid leiab liikmesriikide õigussüsteemidest. Need siseriiklikud vahendid on kasulik võrdlusalus otsustamisel selle üle, kuidas lahendada probleeme, mida tehisintellekt põhjustab kehtivate vastutust käsitlevate õigusnormide kohaldamisel, nii, et sellega sekkutaks võimalikult vähe liikmesriikide erinevatesse õiguskordadesse.

Kui konsultatsiooni raames küsiti kaugemaleulatuvate muudatuste kohta, nagu tõendamiskoormise ümberpööramine või ümberlukkamatu eeldus, andsid ettevõtjad negatiivset tagasisidet. Tõendamiskoormist leevendavad sihipärased meetmed, mis seisnevad ümberlükatavates eeldustes, valiti kui pragmaatiline ja asjakohane lahendus, et aidata kannatanutel täita oma tõendamiskohustust võimalikult sihipärasel ja proportsionaalsel viisil.

Artiklis 1 määratakse kindlaks direktiivi reguleerimise ja kohaldamisala: direktiivi kohaldatakse tehisintellektisüsteemi põhjustatud kahju käsitlevate lepinguväliste tsiviilõiguslike nõuete suhtes, kui need on esitatud süülise vastutuse korra alusel. See tähendab korda, millega on ette nähtud seadusest tulenev kohustus hüvitada tahtlikult või ettevaatamatuse või tegevusetusega põhjustatud kahju. Käesolevas direktiivis sätestatud meetmed sobituvad vastuolusid tekitamata kehtivatesse tsiviilvastutuse süsteemidesse, kuna nende puhul on rakendatud lähenemisviisi, mis ei puuduta selliste põhimõistete nagu süü või kahju määratlust, võttes arvesse, et nende mõistete tähendus on liikmesriikides väga erinev. Seetõttu ei mõjuta direktiiv, kui jätta kõrvale selles sätestatud eeldused, liidu ega siseriiklike õigusnorme, millega määratakse kindlaks näiteks see, kummal poolel lasub tõendamiskoormis, milline kindluse tase on nõutav tõendite puhul või kuidas määratletakse süüd.

Peale selle ei mõjuta käesolev direktiiv kehtivaid õigusnorme, millega reguleeritakse vastutuse tingimusi transpordisektoris, ega vastutuse tingimusi, mis on sätestatud digiteenuste õigusaktis.

Ehkki käesolevat direktiivi ei kohaldata kriminaalvastutuse korral, võib see olla kohaldatav riigivastutuse puhul. Tehisintellekti käsitlev õigusakt hõlmab ka riigiasutusi, seega kohaldatakse nende suhtes selles sätestatud kohustusi.

Käesolevat direktiivi ei kohaldata tagasiulatuvalt – seda kohaldatakse üksnes selliste kahju hüvitamise nõuete suhtes, mis esitatakse alates direktiivi ülevõtmise tähtpäevast.

Ettepanek võtta vastu käesolev direktiiv on vastu võetud koos ettepanekuga vaadata läbi tootevastutuse direktiiv (85/374/EMÜ) paketina, mille eesmärk on kohandada vastutust käsitlevaid õigusnorme digiajastu ja tehisintellekti järgi, millega tagatakse nende kahe teineteist täiendavad õigusakti vajalik ühtlustamine.

2. MÕISTED (ARTIKKEL 2)

Artiklis 2 esitatud mõistete määratlemisel on järgitud tehisintellekti käsitlevas õigusaktis esitatud määratlusi, et tagada järjepidevus.

Artikli 2 punkti 6 alapunktiga b nähakse ette, et kahjunõude võib esitada lisaks kahjukannatajale ka isik, kellele on üle läinud kahjukannataja nõudeõigus. Nõudeõiguse üleminek tähendab seda, kui kolmas isik (nt kindlustusandja) võtab üle teise isiku seadusest tuleneva õiguse nõuda sisse võlg või kahju. Seega on ühel isikul õigus panna enda huvides maksma teise isiku õigused. Nõudeõiguse üleminek hõlmab ka surnud kannatanu pärijaid.

Peale selle nähakse artikli 2 punkti 6 alapunktiga c ette, et kahju hüvitamise hagi võib esitada ka isik, kes tegutseb ühe või mitme kannatanu nimel kooskõlas liidu või liikmesriigi õigusega. Selle sätte eesmärk on anda tehisintellektisüsteemi tõttu kahju kandnud isikutele rohkem võimalusi lasta kohtul hinnata oma hagi, isegi juhul, kui konkreetse hagi esitamine võib tunduda liiga kulukas või koormav, või juhul, kui ühishagiga kaasneb mastaabisääst. Selleks et võimaldada tehisintellektisüsteemide põhjustatud kahju kandnud isikutel panna oma käesoleva direktiiviga seotud õigused maksma esindushagi kaudu, muudetakse artikliga 6 direktiivi (EL) 2020/1828 I lisa.

3. TÕENDITE AVALDAMINE (ARTIKKEL 3)

Käesoleva direktiivi eesmärk on anda isikutele, kes taotleavad hüvitist suure riskiga tehisintellektisüsteemide põhjustatud kahju eest, tõhusad vahendid võimalike vastutavate isikute kindlakstegemiseks ja asjakohased tõendid nõude esitamiseks. Need vahendid aitavad ka vältida eksimusi võimalike kostjate väljaselgitamisel, millega hoitakse kokku asjassepuutuvate isikute aega ja raha ning vähendatakse kohtute töökoormust.

Sellela seoses nähakse direktiivi artikli 3 lõikega 1 ette, et kohus võib nõuda asjakohaste tõendite avaldamist sellise suure riskiga tehisintellektisüsteemi kohta, mille puhul kahtlustatakse, et see on põhjustanud kahju. Tõendite avalikustamise nõue esitatakse tehisintellektisüsteemi pakkujale, isikule, kelle suhtes kohaldatakse tehisintellekti käsitleva õigusakti artiklis 24 või artikli 28 lõikes 1 sätestatud pakkuja kohustusi, või tehisintellekti käsitleva määruse kohasele kasutajale. Avalikustamismõuet peaksid toetama faktid ja tõendid, millest piisab kaalutava kahjunõude usutavuse tõendamiseks, ning nõutavad tõendid peaksid olema nõude saaja käsutuses. Nõuet ei saa esitada isikule, kellel ei ole tehisintellekti käsitleva õigusakti alusel kohustusi ja seetõttu puudub juurdepääs tõenditele.

Artikli 3 lõike 2 kohaselt võib kohus nõuda tõendite avaldamist pakkujalt või kasutajalt, kes ei ole kostja, üksnes juhul, kui hageja ükski proportsionaalne püüdlus saada kostjalt tõendeid ei ole kandnud vilja.

Selleks et tagada kohtulike vahendite tulemuslikkus, nähakse direktiivi artikli 3 lõikega 3 ette, et kohus võib anda ka kõnealuste tõendite säilitamise korralduse.

Nagu on sätestatud artikli 3 lõike 4 esimeses lõigus, võib kohus nõuda tõendite avaldamist üksnes määral, mis on vajalik kahjunõude põhjendamiseks, st kui tõendid võivad olla tehisintellektisüsteemi tõttu kahju kandnud isiku kahjunõude puhul määrava tähtsusega.

Piirdudes avaldamise või säilitamise kohustuse kehtestamisel vaid vajalike ja proportsionaalsete tõenditega, püütakse artikli 3 lõike 4 esimese lõiguga tagada proportsionaalsus tõendite avaldamisel, st piirata see vaid vajaliku miinimumiga ja vältida üldpäringuid.

Artikli 3 lõike 4 teise ja kolmanda lõiguga püütakse viia omavahel tasakaalu hageja õigused ning vajadus tagada, et tõendite avaldamisel kohaldatakse kaitsemeetmeid, et kaitsta kõigi osaliste õigustatud huve, näiteks ärisaladusi või konfidentsiaalset teavet.

Sellega seoses püütakse artikli 3 lõike 4 neljanda lõiguga tagada, et avaldamise või säilitamise korralduse saanud isiku käsutuses on selliste korralduste vastased menetluslikud õiguskaitsevahendid.

Artikli 3 lõikes 5 sätestatakse hoolsuskohustuse täitmata jätmise eeldus. See menetluslik vahend on asjakohane üksnes juhul, kui tõendite avaldamise või säilitamise nõude täitmatajätmise tagajärjed kannab tegelikult kostja. Kostjal on õigus see eeldus ümber lükata. Selle sättega ette nähtava meetme eesmärk on edendada avaldamist, kuid samuti kiirendada kohtumenetlust.

4. PÕHJUSLIKU SEOSE EELDUS SÜÜ KORRAL (ARTIKKEL 4)

Pidades silmas tehisintellektisüsteemide põhjustatavat kahju, püütakse käesoleva direktiiviga luua tõhus alus hüvitise nõudmiseks süü korral, mis seisneb liidu või liikmesriigi õiguse kohase hoolsuskohustuse täitmatajätmises.

Hagejal võib olla keeruline tõendada põhjuslikku seost sellise kohustuse täitmata jätmise ja kahju vahel, mille on põhjustanud tehisintellektisüsteemi loodud väljund või tehisintellektisüsteemi suutmatus väljundit luua. Seepärast sätestatakse artikli 4 lõikes 1 ümberlükatav põhjusliku seose eeldus. Selline eeldus on kõige vähem koormav meede kannatanu õiglase hüvitise saamise vajaduse arvesse võtmiseks.

Hageja peab tõendama kostja süüd kooskõlas kohaldatavate liidu või siseriiklike õigusnormidega. Sellise süü saab kindlaks teha näiteks juhul, kui ei ole täidetud hoolsuskohustust, mis on sätestatud tehisintellekti käsitlevas õigusaktis või muudes liidu tasandil kehtestatud õigusnormides, näiteks õigusnormides, millega reguleeritakse automaatsete seire- ja otsustussüsteemide kasutamist platvormitöö puhul, või õigusnormides, millega reguleeritakse mehitamata õhusõidukite käitamist. Sellist süüd võib eeldada artikli 3 lõike 5 alusel ka kohus, kui ei ole täidetud kohtu korraldust avaldada või säilitada tõendid. Põhjusliku seose eeldusele on asjakohane tugineda siiski vaid siis, kui võib pidada tõenäoliseks, et konkreetne süü on mõjutanud asjaomase tehisintellektisüsteemi väljundit või selle puudumist, mida on võimalik hinnata juhtumi üldiste asjaolude põhjal. Samal ajal peab hageja siiski tõendama, et tehisintellektisüsteem (st selle väljund või selle suutmatus väljundit luua) on põhjustanud kahju.

Lõigetes 2 ja 3 tehakse vahet ühelt poolt nõuetel, mis on esitatud suure riskiga tehisintellektisüsteemi pakkuja vastu või isiku vastu, kelle suhtes kohaldatakse tehisintellekti

käsitleva õigusakti alusel pakkuja kohustusi, ning teiselt poolt nõuetel, mis on esitatud sellise süsteemi kasutaja vastu. Selles osas järgitakse tehisintellekti käsitleva õigusakti asjaomaseid sätteid ja tingimusi. Artikli 4 lõikel 2 põhinevate nõuete korral tuleb selle hindamisel, kas kostja on täitnud selles lõikes loetletud kohustusi, arvesse võtta ka tehisintellekti käsitleva õigusakti kohast riskijuhtimissüsteemi ja selle tulemusi, st riskijuhtimismeetmeid.

Tehisintellekti käsitlevas õigusaktis määratletud suure riskiga tehisintellektisüsteemide puhul tehakse artikli 4 lõikega 4 põhjusliku seose eeldusest erand, kui kostja tõendab, et hagejal on mõistlik ligipääs piisavatele tõenditele ja oskusteabele, et tõendada põhjuslikku seost. See võimalus võib innustada kostjaid täitma oma avaldamiskohustusi tehisintellekti käsitlevas määruses sätestatud meetmetega, mille eesmärk on tagada tehisintellekti kõrgel tasemel läbipaistvus, või järgides dokumenteerimis- ja registreerimisnõudeid.

Muude kui suure riskiga tehisintellektisüsteemide jaoks sätestatakse artikli 4 lõikes 5 põhjusliku seose eelduse kohaldamise tingimus – kohus peab otsustama, et põhjusliku seose tõendamine on hageja jaoks liiga keeruline. Selle keerukuse hindamisel tuleb arvesse võtta teatavate tehisintellektisüsteemide omadusi, nagu autonoomsus ja läbipaistmatus, mille tõttu tehisintellektisüsteemis toimuvat on väga keeruline seletada, mis kahjustab hageja suutlikkust tõendada kostja süü ja tehisintellektisüsteemi väljundi vahelist põhjuslikku seost.

Artikli 4 lõikega 6 nähakse ette, et juhul, kui kostja on kasutanud tehisintellektisüsteemi isikliku, mitte kutselise tegevuse jaoks, tuleks põhjusliku seose eeldust kohaldada vaid siis, kui kostja on oluliselt sekkunud tehisintellektisüsteemi käitamise tingimustesse või kui tal paluti määrata kindlaks tehisintellektisüsteemi käitamise tingimused ja ta oli võimeline seda tegema, kuid ta ei teinud seda. Seda tingimust õigustab vajadus tasakaalustada kahju kannatanud isikute ja mitte-kutseliste kasutajate huvid, jättes põhjusliku seose eelduse kohaldamisalast välja juhtumid, kus mitte-kutseline kasutaja ei suurenda oma käitumisega riski.

Lõpetuseks nähakse artikli 4 lõikega 7 ette, et kostjal on õigus artikli 4 lõikel 1 põhinev põhjusliku seose eeldus ümber lükata.

Selliste tõhusate tsiviilvastutuse normide lisaeelis seisneb selles, et nad annavad kõigile tehisintellektisüsteemidega seotud tegevuses osalejatele täiendava stiimuli täita oma kohustusi oma eeldatava käitumise osas.

5. HINDAMINE JA SIHIPÄRANE LÄBIVAATAMINE (ARTIKKEL 5)

Liikmesriikide õigussüsteemides on ette nähtud erinevad mittesüüalise vastutuse korrad. Euroopa Parlament pakkus oma 20. oktoobri 2020. aasta omaalgatuslikus resolutsioonis välja elemendid sellise korra kehtestamiseks liidu tasandil: piiratud mittesüüalise vastutuse kord teatava TI-põhise tehnoloogia jaoks ja lihtsustatud tõendamiskoormis süülist vastutust käsitlevate õigusnormide alusel. Ka avalik konsultatsioon näitas, et vastajad (v.a muud ettevõtjad kui VKEd) eelistavad sellist korda kas koos või ilma kohustusliku kindlustuseta.

Käesolevas ettepanekus on arvesse võetud erinevusi liikmesriikide õigustraditsioonides ning asjaolu, et tooted ja teenused, mille puhul kasutatakse tehisintellektisüsteeme, mis võivad mõjutada laiemat üldsust ja seada ohtu sellised olulised seadusest tulenevad õigused nagu õigus elule, tervisele ja omandile (mistõttu võiks nende suhtes kohaldada mittesüüalise vastutuse korda), ei ole veel turul laialdaselt kättesaadavad.

Kehtestatakse seireprogramm, et varustada komisjoni teabega tehisintellektisüsteemiga seotud vahejuhtumite kohta. Sihipärase läbivaatamise käigus hinnatakse vajadust võtta lisameetmeid, näiteks kehtestada mittesüülise vastutuse kord ja/või kohustuslik kindlustus.

6. ÜLEVÕTMINE (ARTIKKEL 7)

Teavitades komisjoni direktiivi järgimiseks võetud riiklikest ülevõtmismeetmetest, peaksid liikmesriigid esitama ka selgitavad dokumendid, mis sisaldavad piisavalt selget ja täpset teavet, ning nimetama iga direktiivi sätte puhul siseriikliku(d) sätte(d), millega tagatakse direktiivi sätte ülevõtmine. See on vajalik selleks, et komisjon saaks teha iga ülevõetava sätte puhul kindlaks selle riiklike ülevõtmismeetmete osa, millega kehtestatakse vastav seadusest tulenev kohustus liikmesriigi õiguskorras, ükskõik milline on liikmesriigi valitud vorm.

Ettepanek:

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV

lepinguvälise tsiviilvastutuse normide tehisintellektile kohandamise kohta (tehisintellektiga seotud vastutuse direktiiv)

(EMPs kohaldatav tekst)

EUROOPA PARLAMENT JA EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut, eriti selle artiklit 114,

võttes arvesse Euroopa Komisjoni ettepanekut,

olles edastanud seadusandliku akti eelnõu liikmesriikide parlamentidele,

võttes arvesse Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamust²⁹,

võttes arvesse Regioonide Komitee arvamust³⁰,

toimides seadusandliku tavamenetluse kohaselt

ning arvestades järgmist:

- (1) Tehisintellekt on progressi võimaldav tehnoloogiliste lahenduste kogum, mis võib anda ulatuslikku kasu kõigis majandusvaldkondades ja kogu ühiskonnas. Selles peituvad suured võimalused tehnoloogia arenguks ja paljudes digimajanduse sektorites uute ärimudelite kasutuselevõtu toetamiseks.
- (2) Samal ajal võib tehisintellekt olenevalt selle konkreetse rakendamise ja kasutamise asjaoludest põhjustada riske ning kahjustada huve ja õigusi, mis on kaitstud liidu või liikmesriigi õigusega. Näiteks võib tehisintellekti kasutamine kahjustada mitmeid põhiõigusi, sealhulgas õigust elule ja kehalisele puutumatusele ning õigust mittediskrimineerimisele ja võrdsele kohtlemisele. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL)../... [tehisintellekti käsitlev õigusakt]³¹ on sätestatud nõuded, mille eesmärk on vähendada riske ohutusele ja põhiõigustele, samas kui muude liidu

²⁹ ELT C ..., ..., lk ...

³⁰ ELT C ..., ..., lk ...

³¹ [Ettepanek: määrus, millega nähakse ette tehisintellekti käsitlevad ühtlustatud õigusnormid (tehisintellekti käsitlev õigusakt), COM(2021) 206 final.]

õigusaktidega reguleeritakse üldisi³² ja valdkondlikke tooteohutusnorme, mida kohaldatakse ka TI-põhiste masinavaldkonna toodete³³ ja raadioseadmete³⁴ suhtes. Kuigi sellised nõuded, mille eesmärk on vähendada riske ohutusele ja põhiõigustele, on mõeldud riskide ennetamiseks, seireks ja maandamiseks ning seega ühiskondlike probleemide lahendamiseks, ei ole neist abi individuaalsetes tehisintellekti põhjustatud kahju juhtumites. Kehtivate nõuetega nähakse kahju ärahoidmiseks eelkõige ette tehisintellektisüsteemidega seotud lubade, kontrollide, seire ja halduskaristuste kehtestamine. Nendega ei ole ette nähtud seda, et kannatanule hüvitataks kahju, mille on põhjustanud tehisintellektisüsteemi väljund või sellise süsteemi tõrge väljundit genereerida.

- (3) Kui kannatanu taotleb kantud kahju hüvitamist, nõutakse liikmesriigi üldistes süülise vastutuse normides tavaliselt, et see isik tõendaks kahju eest potentsiaalselt vastutava isiku hooletut või tahtlikult kahjustavat tegevust või tegevusetust (edaspidi „süü“) ning põhjuslikku seost selle süü ja asjaomase kahju vahel. Kui aga isiku tegevuse või tegevusetuse ja kahju vahele asetub tehisintellekt, võivad teatavate tehisintellektisüsteemide eriomadused, nagu läbipaistmatus, autonoomne käitumine ja keerukus, muuta selle tõendamiskoormise täitmise kannatanu jaoks ülemäära keeruliseks, kui mitte võimatuks. Eelkõige võib olla ülemäära keeruline tõendada, et konkreetne sisend, mille eest potentsiaalselt vastutav isik vastutab, on põhjustanud konkreetse tehisintellektisüsteemi väljundi, mis põhjustas asjaomase kahju.
- (4) Sellistel juhtudel võib siseriiklike tsiviilvastutuse normidega ette nähtud õiguskaitse tase olla madalam kui juhtudel, kus kahju tekitamisega on seotud muu tehnoloogia kui tehisintellekt. Sellised lüngad kahju hüvitamisel võivad põhjustada tehisintellekti tagasihoidlikumat aktsepteerimist ühiskonnas ning väiksemat usaldust TI-põhiste toodete ja teenuste vastu.
- (5) Selleks et saada tehisintellektist majanduslikku ja ühiskondlikku kasu ning edendada üleminekut digimajandusele, on vaja sihipäraselt kohandada teatavaid siseriiklikke tsiviilvastutuse norme konkreetsete tehisintellektisüsteemide eriomadustega. Sellised kohandused peaksid aitama suurendada ühiskonna ja tarbijate usaldust ning seeläbi edendada tehisintellekti kasutuselevõttu. Sellised kohandused peaksid säilitama ka usalduse kohtusüsteemi vastu, tagades, et tehisintellekti põhjustatud kahju kandnud isikud saavad sama tulemuslikult kahjuhüvitist kui muu tehnoloogiaga põhjustatud kahju kandnud isikud.
- (6) Huvitatud sidusrühmad – kahju kannatanud isikud, potentsiaalselt vastutavad isikud, kindlustusandjad – seisavad silmitsi õigusliku ebakindlusega selles osas, kuidas liikmesriikide kohtud võivad igal üksikjuhul kohaldada kehtivaid vastutuslaseid norme, et saavutada tehisintellektiga seotud konkreetsete probleemide korral õiglane tulemus. Kui liidu meetmeid ei võeta, kohandavad vähemalt mõned liikmesriigid tõenäoliselt oma tsiviilvastutuse norme, et kõrvaldada teatavate

³² [Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse üldist tooteohutust, COM(2021) 346 final.]

³³ [Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus masinavaldkonna toodete kohta, COM(2021) 202 final.]

³⁴ Komisjoni delegeeritud määrus (EL) 2022/30, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/53/EL seoses nimetatud direktiivi artikli 3 lõike 3 punktides d, e ja f osutatud oluliste nõuete kohaldamisega (ELT L 7, 12.1.2022, lk 6).

tehisintellektisüsteemide eriomadustest tulenevad lüngad kahju hüvitamisel ja õiguskindlusetus. See tekitaks õiguslikku killustatust ja põhjustaks siseturutõkkeid ettevõtjatele, kes arendavad või pakuvad uuenduslikke TI-põhiseid tooteid või teenuseid. See mõjutaks eriti väikeseid ja keskmise suurusega ettevõtjaid.

- (7) Käesoleva direktiivi eesmärk on parandada siseturu nõuetekohast toimimist, ühtlustades teatavaid riiklikke lepinguvälise süülise vastutuse norme, tagamaks, et isikutel, kes taotleavad neile tehisintellektisüsteemi tekitatud kahju hüvitamist, oleks kaitsetase, mis on samaväärne sellega, mis on isikul, kes taotleb hüvitist kahju eest, mille põhjustamisega ei ole seotud tehisintellektisüsteem. Liikmesriigid ei suuda seda eesmärki piisavalt saavutada, sest asjaomased siseturutõkked on seotud ohuga, et riiklikul tasandil võetakse ühepoolseid ja killustatud reguleerivaid meetmeid. Arvestades käesoleva direktiivi kohaldamisalasse kuuluvate toodete ja teenuste digitaalset olemust, on reguleerivate meetmete killustatus eriti oluline piiriülese kontekstis.
- (8) Eesmärk tagada õiguskindlus ja vältida lünki kahju hüvitamisel tehisintellektisüsteemidega seotud juhtudel on seega paremini saavutatav liidu tasandil. Seega võib liit võtta meetmeid kooskõlas Euroopa Liidu lepingu artiklis 5 sätestatud subsidiaarsuse põhimõttega. Kõnealuses artiklis sätestatud proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt ei lähe käesolev direktiiv nimetatud eesmärkide saavutamiseks vajalikust kaugemale.
- (9) Seepärast on vaja liidu tasandil sihipäraselt ühtlustada süülise vastutuse normide konkreetseid aspekte. Selline ühtlustamine peaks suurendama õiguskindlust ja looma tehisintellektisüsteemidele võrdsed tingimused, parandades seeläbi siseturu toimimist TI-põhiste toodete ja teenuste tootmise ja levitamise valdkonnas.
- (10) Proportsionaalsuse tagamiseks on asjakohane sihipäraselt ühtlustada ainult need süülise vastutuse normid, mis reguleerivad tehisintellektisüsteemide tekitatud kahju hüvitamist taotlevate isikute tõendamiskoormist. Käesoleva direktiiviga ei tohiks ühtlustada tsiviilvastutuse üldaspekte, mis on siseriiklike tsiviilvastutuse normidega erinevalt reguleeritud, näiteks süü või põhjusliku seose määratlust, kahju hüvitamise nõuete aluseks oleva kahju eri liike, vastutuse jagunemist mitme kahju tekitaja vahel, osavõtmist, kahjuhüvitise arvutamist või aegumistähtaegu.
- (11) Liikmesriikide õigusaktid, mis käsitlevad tootjate vastutust toodete puuduste põhjustatud kahju eest, on liidu tasandil juba ühtlustatud nõukogu direktiiviga 85/374/EMÜ³⁵. Need õigusaktid ei mõjuta siiski liikmesriikide lepingulise ega lepinguvälise vastutuse norme, sealhulgas neid, mis käsitlevad garantiisid, süüd või süüst sõltumatut vastutust, mis põhinevad muudel alustel kui toote puudus. Kuna samal ajal on nõukogu direktiivi 85/374/EMÜ läbivaatamise eesmärk selgitada ja tagada, et kannatanu saab nõuda TI-põhiste defektsete toodete tekitatud kahju hüvitamist, tuleks seetõttu selgitada, et käesoleva direktiivi sätted ei mõjuta õigusi, mis võivad kannatanule tuleneda siseriiklikest normidest, millega rakendatakse direktiivi 85/374/EMÜ. Lisaks ei tohiks käesolev direktiiv mõjutada liidu õigust, mis reguleerib transpordi valdkonnas veoettevõtjate vastutust.

³⁵ Nõukogu 25. juuli 1985. aasta direktiiv 85/374/EMÜ liikmesriikide tootevastutust käsitlevate õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta (EÜT L 210, 7.8.1985, lk 29).

- (12) [Digiteenuste õigusaktiga ³⁶] ühtlustatakse täielikult normid, mida siseturul kohaldatakse vahendusteenuste osutajate suhtes ja mis hõlmavad sotsiaalseid riske, mis tulenevad nende teenuseosutajate pakutavatest teenustest, sealhulgas seoses nende kasutatavate tehisintellektisüsteemidega. Käesolev direktiiv ei mõjuta [digiteenuste õigusakti] sätteid, millega nähakse ette veebimajutusteenuse pakkujatele algoritmipõhiste otsuste tegemiseks terviklik ja täielikult ühtlustatud hoolsuskohustuste raamistik, sealhulgas vastutusest vabastamine nende teenuste saajate poolt üles laaditud ebaseadusliku sisu levitamise korral, kui kõnealuse määrase tingimused on täidetud.
- (13) Käesoleva direktiiviga ühtlustatakse ainult selles sätestatud eeldused, kuid ei ühtlustata siseriiklikke õigusakte selle kohta, kummal poolel on tõendamiskoormis või kui kõrge on tõendamisstandard .
- (14) Käesolevas direktiivis tuleks järgida minimaalse ühtlustamise lähenemisviisi. Selline lähenemisviis võimaldab hagejatel tehisintellektisüsteemide põhjustatud kahju korral tugineda siseriikliku õiguse soodsamatele normidele. Seega võiks liikmesriikide õigusaktides näiteks säilitada tõendamiskoormise ümberpööramise siseriikliku süülise vastutuse korra või siseriikliku mittesüülise vastutuse (süüst sõltumatu vastutus) korra alusel, mida käsitlevaid liikmesriikide õigusakte on juba väga mitmeid ja mida võidakse kohaldada tehisintellektisüsteemide tekitatud kahju suhtes.
- (15) Samuti tuleks tagada kooskõla [tehisintellekti käsitleva õigusaktiga]. Seepärast on asjakohane, et käesolevas direktiivis kasutatakse tehisintellektisüsteemide, pakkujate ja kasutajate puhul samu mõisteid. Lisaks tuleks käesolevat direktiivi kohaldada kahju hüvitamise nõuete suhtes üksnes juhul, kui kahju on põhjustanud tehisintellektisüsteemi väljund või sellise süsteemi tõrge väljundit genereerida isiku süül, näiteks [tehisintellekti käsitleva õigusakti] kohaselt pakkuja või kasutaja süül. Vastutusest tulenevad nõuded võib kohaldamisalast välja jätta, kui kahju on põhjustanud inimese antud hinnang, millele järgneb tegevus või tegevusetus, samas kui tehisintellektisüsteem andis ainult teavet või nõu, mida asjaomane inimene arvesse võttis. Viimasel juhul on võimalik kindlaks teha, et kahju sai alguse tegevusest või tegevusetusest, kuna tehisintellektisüsteemi väljund ei asetu tegevuse või tegevusetuse ja kahju vahele ning seega ei ole põhjusliku seose tuvastamine keerulisem kui olukordades, millega ei ole seotud tehisintellektisüsteem.
- (16) Juurdepääs teabele selliste konkreetsete suure riskiga tehisintellektisüsteemide kohta, mida kahtlustatakse kahju tekitamises, on oluline tegur, et teha kindlaks, kas nõuda hüvitist ja põhjendada tagasinõudeid. Lisaks on suure riskiga tehisintellektisüsteemide puhul [tehisintellekti käsitlevas õigusaktis] sätestatud konkreetsed dokumenteerimis-, teabealased ja logimisinõuded, kuid kannatanule ei anta õigust sellele teabele juurde pääseda. Seetõttu on asjakohane kehtestada eeskirjad, mille kohaselt isikud, kelle käsutuses on asjakohased tõendid, peavad need avaldama, et teha kindlaks vastutus. See peaks pakkuma ka lisastiimuli, et täita [tehisintellekti käsitlevas õigusaktis] sätestatud nõudeid asjaomase teabe dokumenteerimiseks või salvestamiseks.
- (17) Suure riskiga tehisintellektisüsteemide projekteerimise, arendamise, kasutuselevõtu ja käitamisega tavaliselt seotud inimeste suur arv raskendab kannatanutel tekkinud kahju

³⁶ [Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, mis käsitleb digiteenuste ühtset turgu (digiteenuste õigusakt) COM(2020) 825 final.]

eest potentsiaalselt vastutava isiku kindlakstegemist ja kahju hüvitamise nõude tingimuste tõendamist. Selleks et kannatanu saaks kindlaks teha, kas kahju hüvitamise nõue on põhjendatud, on asjakohane anda võimalikele hagejatele õigus taotleda enne kahju hüvitamise nõude esitamist kohtu korraldust asjakohaste tõendite avaldamiseks. Selline tõendite avaldamise korraldus tuleks teha üksnes juhul, kui võimalik hageja esitab piisavalt fakte ja teavet, et toetada kahju hüvitamise nõude usutavust, ning ta on eelnevalt taotlenud pakkujalt, isikult, kelle suhtes kohaldatakse pakkuja kohustusi, või kasutajalt, et ta avaldaks selliste konkreetsete suure riskiga tehisintellektisüsteemide kohta, mille puhul kahtlustatakse, et need on tekitanud kahju, nende käsutuses olevad tõendid, mille andmisest eelnevalt keelduti. Tõendite avaldamise korraldus peaks vähendama tarbetuid kohtuvaidlusi ja vältima võimalike menetlusosaliste kulusid, mis tulenevad põhjendamatutest või tõenäoliselt edututest nõuetest. See et pakkuja, isik, kelle suhtes kohaldatakse pakkuja kohustusi, või kasutaja keeldub enne kohtule taotluse esitamist tõendite avaldamisest, ei tohiks olla põhjus eeldada, et kõnealune isik ei täida asjakohast hoolsuskohustust.

- (18) Suure riskiga tehisintellektisüsteemidega seotud tõendite avaldamise piirang on kooskõlas [tehisintellekti käsitleva õigusaktiga], millega nähakse suure riskiga tehisintellektisüsteemide projekteerimises, arendamises ja kasutuselevõtus osalevatele ettevõtjatele ette teatavad dokumenteerimise, andmete säilitamise ja teabe esitamise kohustused. Selline järjepidevus tagab ka vajaliku proportsionaalsuse, vältides seda, et väiksema riskiga või ilma riskita tehisintellektisüsteemide operaatoritelt eeldatakse teabe dokumenteerimist tasemel, mis on sarnane sellega, mida nõutakse suure riskiga tehisintellektisüsteemide puhul [tehisintellekti käsitleva õigusakti] alusel.
- (19) Liikmesriigi kohtutel peaks olema võimalik tsiviilkohtumenetluse käigus nõuda suure riskiga tehisintellektisüsteemide tekitatud kahjuga seotud asjakohaste tõendite avaldamist või säilitamist isikutelt, kellel on juba [tehisintellekti käsitleva õigusakti] kohaselt kohustus dokumenteerida või säilitada teavet, olenemata sellest, kas nad on pakkujad, isikud, kellel on samad kohustused kui pakkujatel, või tehisintellektisüsteemi kasutajad kas kostjate või nõudes osalevate kolmandate isikutena. Võib tekkida olukordi, kus kohtuasja jaoks olulisi tõendeid valdavad üksused, kes ei ole kahju hüvitamise nõude pooled, kuid kellel on [tehisintellekti käsitleva õigusakti] kohaselt kohustus sellised tõendid dokumenteerida või neid säilitada. Seega on vaja sätestada tingimused, mille alusel saab nõudes osalevatelt kolmandatelt isikutelt nõuda asjakohaste tõendite avaldamist.
- (20) Selleks et säilitada tasakaal kahju hüvitamise nõudes osalevate poolte ja asjaomaste kolmandate isikute huvide vahel, peaksid kohtud nõudma tõendite avaldamist üksnes juhul, kui see on nõude või võimaliku kahju hüvitamise nõude toetamiseks vajalik ja proportsionaalne. Sellega seoses peaks tõendite avaldamise kohustus puudutama üksnes tõendeid, mis on vajalikud asjaomase kahju hüvitamise nõude kohta otsuse tegemiseks, näiteks ainult neid asjaomaste dokumentide või andmestike osi, mis on vajalikud, et tõendada [tehisintellekti käsitlevas õigusaktis] sätestatud nõude täitmata jätmist. Selleks et tagada selliste avaldamis- või säilitamismeetmete proportsionaalsus, peaksid liikmesriigi kohtutel olema tõhusad vahendid, et kaitsta kõigi osalevate poolte õigustatud huve, näiteks kaitsta ärisaladusi Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi

(EL) 2016/943³⁷ tähenduses ja konfidentsiaalselt teavet, nagu teave avaliku või riikliku julgeoleku kohta. Seoses ärisaladuste või väidetavate ärisaladustega, mille kohus on tunnistanud konfidentsiaalseks direktiivi (EL) 2016/943 tähenduses, peaks liikmesriigi kohtutel olema õigus võtta erimeetmeid, et tagada ärisaladuste konfidentsiaalsus menetluse ajal ja pärast seda, saavutades samal ajal õiglase ja proportsionaalse tasakaalu ärisaladuse hoidmise huvi ja kannatanu huvide vahel. Need peaksid sisaldama meetmeid, millega piiratud arvule inimestele antakse juurdepääs ärisaladusi sisaldavatele dokumentidele ning kohtuistungitele või dokumentidele ja nende protokollidele või ärakirjadele. Kõnealuste meetmete üle otsustamisel peaksid liikmesriigi kohtud võtma arvesse vajadust tagada õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele, poolte ja asjakohasel juhul kolmandate isikute õigustatud huvi ning ükskõik kummale poolele või asjakohasel juhul kolmandatele isikutele tekkida võivat kahju, mis tuleneb selliste meetmete määramisest või tagasilükkamisest. Selleks et tagada kolmandate isikute suhtes tõendite avaldamise meetme proportsionaalne kohaldamine kahju hüvitamise nõuete korral, peaksid liikmesriikide kohtud nõudma kolmandatelt isikutelt tõendite avaldamist üksnes juhul, kui kostjalt ei ole võimalik tõendeid saada.

- (21) Kuigi liikmesriigi kohtutel on vahendid, et tagada tõendite avaldamise korralduste täitmine mitmesuguste meetmete abil, võivad sellised täitemetmed põhjustada viivitusi kahju hüvitamise nõude esitamisel ja seega tekitada menetlusosalistele lisakulusid. Sellised viivitused ja lisakulud võivad kannatanul raskendada tõhusa õiguskaitsevahendi kasutamist. Seepärast on asjakohane juhul, kui kahju hüvitamise nõude kostja ei avalda kohtu nõutud tõendeid, mis on tema käsutuses, sätestada eeldus selle hoolsuskohustuse täitmata jätmise kohta, mida need tõendid pidid tõendama. See ümberlühkatav eeldus lühendab kohtuvaidluse kestust ja hõlbustab tõhusamaid kohtumenetlusi. Kostjal peaks olema võimalik see eeldus ümber lükata, kui ta esitab vajalikud tõendid.
- (22) Selleks et kõrvaldada raskused tõendada, et konkreetne sisend, mille eest potentsiaalselt vastutav isik vastutab, on põhjustanud konkreetse tehisintellektisüsteemi väljundi, mis põhjustas asjaomase kahju, on teatavatel tingimustel asjakohane näha ette põhjusliku seose eeldus. Kuigi süül põhineva nõude puhul peab hageja tavaliselt tõendama kahju, tegevust või tegevusetust, milles on süü kostjal, ning nende kahe vahelist põhjuslikku seost, ei ühtlusta käesolev direktiiv tingimusi, mille alusel liikmesriigi kohtud süü tuvastavad. Nende suhtes kohaldatakse jätkuvalt kohaldatavat siseriiklikku õigust ja, kui see on ühtlustatud, kohaldatavat liidu õigust. Samuti ei ühtlustata käesoleva direktiiviga kahjuga seotud tingimusi, näiteks seda, milline kahju on hüvitav, ning ka neid tingimusi reguleeritakse kohaldatava siseriikliku ja liidu õigusega. Selleks et kohaldada käesoleva direktiivi kohast põhjusliku seose eeldust, peaks kostja süü seisnema tegevuses või tegevusetuses, mis ei vasta liidu või siseriikliku õiguse kohasele hoolsuskohustusele, mille eesmärk on otseselt kaitsta tekkinud kahju eest. Seega võib seda eeldust kohaldada näiteks isikukahju hüvitamise nõude puhul, kui kohus tuvastab, et kostja on rikkunud kasutusjuhendit, mille eesmärk on hoida ära kahju tekitamist füüsilistele isikutele. Sellise hoolsuskohustuse täitmata jätmine, mille otsene eesmärk ei olnud kaitsta

³⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 8. juuni 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/943, milles käsitletakse avalikustamata oskusteabe ja äriteabe (ärisaladuste) ebaseadusliku omandamise, kasutamise ja avalikustamise vastast kaitset (ELT L 157, 15.6.2016, lk 1).

tekkinud kahju eest, ei too kaasa eelduse kohaldamist, näiteks kui teenuseosutaja ei esita pädevatele asutustele nõutavaid dokumente, ei tooks kaasa eelduse kohaldamist isikukahju hüvitamise nõuete puhul. Samuti peaks olema vaja kindlaks teha, et juhtumi asjaolude põhjal võib mõistlikult eeldada, et süü on mõjutanud tehisintellektisüsteemi genereeritud väljundit või põhjustanud tehisintellektisüsteemi suutmatuse väljundit genereerida. Siiski tuleb hagejalt nõuda tõendamist, et väljund või väljundi genereerimata jätmine põhjustas kahju.

- (23) Sellise süü saab kindlaks teha seoses mittevastavusega liidu õigusnormidele, millega reguleeritakse just suure riskiga tehisintellektisüsteeme, nagu teatavatele suure riskiga tehisintellektisüsteemidele [tehisintellekti käsitlevas õigusaktis] kehtestatud nõuded, mis võidakse tulevaste valdkondlike õigusaktidega kehtestada muudele suure riskiga tehisintellektisüsteemidele vastavalt [tehisintellekti käsitleva õigusakti artikli 2 lõikele 2], või hoolsuskohustus, mis on seotud teatavate tegevustega ja mida kohaldatakse olenemata sellest, kas selle tegevuse jaoks kasutatakse tehisintellekti. Samal ajal ei kehtestata ega ühtlusta käesoleva direktiiviga nende üksuste nõudeid ega vastutust, kelle tegevust reguleeritakse kõnealuste õigusaktidega, ega kehtestata uusi vastutusnõudeid. Sellise nõude süüline rikkumine tuvastatakse vastavalt nende kohaldatavate liidu õigusnormide sätetele, kuna käesoleva direktiiviga ei kehtestata uusi nõudeid ega mõjutata kehtivaid nõudeid. Näiteks ei mõjuta käesolev direktiiv vahendusteenuste osutajate vastutusest vabastamist ega hoolsuskohustust, mida nad peavad täitma vastavalt [digiteenuste õigusaktile]. Samamoodi tuleb direktiivi (EL) 2019/790 (mis käsitleb autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi digitaalsel ühtsel turul) ja muude asjakohaste liidu autoriõiguse normide alusel teha kindlaks, kas digiplatvormidele kehtestatud nõuded on täidetud, et vältida autoriõigusega kaitstud teoste loata edastamist üldsusele.
- (24) Valdkondades, mida ei ole liidu õigusega ühtlustatud, kohaldatakse endiselt siseriiklikku õigust ja süü tuvastatakse kohaldatava siseriikliku õiguse alusel. Kõigis siseriiklikes vastutuskordades sisaldub hoolsuskohustus, mille kohaldamisel võetakse käitumisstandardina arvesse selle põhimõtte erinevaid väljendusi, kuidas mõistlik isik peaks tegutsema, ning mis tagab ka tehisintellektisüsteemide ohutu toimimise, et ära hoida tunnustatud õigushüvede kahjustamist. Sellise hoolsuskohustuse raames võidakse näiteks nõuda, et tehisintellektisüsteemide kasutajad valiksid teatavate ülesannete täitmiseks konkreetse ja teatavate omadustega tehisintellektisüsteemi või välistaksid teatavate elanikkonnarühmade kokkupuute mõne tehisintellektisüsteemiga. Liikmesriigi õiguses võib kehtestada ka konkreetseid kohustusi, mille eesmärk on hoida ära teatavate tegevustega seotud riske, ja mida kohaldatakse olenemata sellest, kas tehisintellekti kasutatakse selle tegevuse jaoks, näiteks liikluseeskirjad või spetsiaalselt tehisintellektisüsteemide jaoks kavandatud kohustused, nagu [tehisintellekti käsitleva õigusakti] artikli 29 lõike 2 kohased täiendavad riiklikud nõuded suure riskiga tehisintellektisüsteemide kasutajatele. Käesoleva direktiiviga ei kehtestata selliseid nõudeid ega mõjutata süü tuvastamise tingimusi selliste nõuete rikkumise korral.
- (25) Isegi kui tuvastatakse süü, mis seisneb otseselt tekitatud kahju eest kaitsmiseks mõeldud hoolsuskohustuse täitmata jätmises, ei tohiks iga süü korral kohaldada ümberlukatavat eeldust, mis seob seda süüd tehisintellekti väljundiga. Sellist eeldust tuleks kohaldada üksnes juhul, kui kahju tekkimise asjaolude põhjal on mõistlikult tõenäoline, et selline süü on mõjutanud tehisintellektisüsteemi väljundit või põhjustanud tehisintellektisüsteemi suutmatuse väljundit genereerida, mis on

põhjustanud kahju. Näiteks võib pidada mõistlikult tõenäoliseks, et süü on mõjutanud väljundit või põhjustanud suutmatuse väljundit genereerida, kui süü seisneb hoolsuskohustuse rikkumises seoses tehisintellektisüsteemi tööulatuse piiramisega ja kahju tekkimises väljaspool tööulatust. Seevastu teatavate dokumentide esitamise või teatavas asutuses registreerimise nõude rikkumise korral, isegi kui see võib olla ette nähtud selle konkreetse tegevuse jaoks või isegi sõnaselgelt kohaldatav tehisintellektisüsteemi toimimise suhtes, ei saa mõistlikult eeldada, et see mõjutab tehisintellektisüsteemi genereeritud väljundit või põhjustas tehisintellektisüsteemi suutmatuse väljundit genereerida.

- (26) Käesolev direktiiv hõlmab süüd, mis seisneb suure riskiga tehisintellektisüsteemide pakkujate ja kasutajate puhul teatavate selliste [tehisintellekti käsitleva õigusakti] 2. ja 3. peatükis sätestatud nõuete täitmata jätmises, mille täitmata jätmine võib teatavatel tingimustel viia põhjusliku seose eelduseni. Tehisintellekti käsitleva õigusaktiga on ette nähtud tehisintellektisüsteemide suhtes kehtivate nõuete täielik ühtlustamine, kui selles ei ole sõnaselgelt sätestatud teisiti. Sellega ühtlustatakse suure riskiga tehisintellektisüsteemide suhtes kehtivad erinõuded. Seega selliste kahju hüvitamise nõuete puhul, millega kohaldatakse põhjusliku seose eeldust vastavalt käesolevale direktiivile, tehakse pakkujate või isikute, kelle suhtes kohaldatakse pakkuja kohustusi vastavalt [tehisintellekti käsitlevale õigusaktile], võimalik süü kindlaks üksnes selliste nõuete täitmata jätmise kaudu. Võttes arvesse, et praktikas võib hagejal olla keeruline sellist nõuete täitmata jätmist tõendada, kui kostja on tehisintellektisüsteemi pakkuja, ning täielikus kooskõlas [tehisintellekti käsitleva õigusakti] loogikaga, tuleks käesolevas direktiivis samuti sätestada, et selle kindlaksmääramisel, kas pakkuja on täitnud käesolevas direktiivis osutatud tehisintellekti käsitleva õigusakti asjakohaseid nõudeid, tuleks arvesse võtta pakkuja poolt riskijuhtimissüsteemi raames võetud meetmeid ja riskijuhtimissüsteemi tulemusi, st otsust võtta või mitte võtta teatavaid riskijuhtimismeetmeid. Pakkuja poolt [tehisintellekti käsitleva õigusakti] kohaselt kehtestatud riskijuhtimissüsteem on suure riskiga tehisintellektisüsteemi kogu olelusringi jooksul pidevalt korduv protsess, mille puhul pakkuja tagab vastavuse kohustuslikele nõuetele, mille eesmärk on riske maandada, ja mis võib seetõttu olla kasulik element selle vastavuse hindamisel. Käesolev direktiiv hõlmab ka kasutaja süü juhtumeid, kui see süü seisneb [tehisintellekti käsitlevas õigusaktis] sätestatud teatavate erinõuete täitmata jätmises. Lisaks võib [tehisintellekti käsitleva õigusakti] artikli 29 lõiget 2 silmas pidades teha kindlaks suure riskiga tehisintellektisüsteemi kasutaja süü, kui ei ole järgitud muid liidu või liikmesriigi õiguses sätestatud hoolsuskohustusi.
- (27) Kuigi teatavate tehisintellektisüsteemide eriomadused, nagu autonoomsus ja läbipaistmatus, võivad muuta tõendamiskoormise täitmise hageja jaoks ülemäära keeruliseks, võib esineda olukordi, kus selliseid raskusi ei ole, sest kaebuse esitajal võib olla piisavalt tõendeid ja eksperditeadmisi põhjusliku seose tõendamiseks. See võib nii olla näiteks suure riskiga tehisintellektisüsteemide puhul, kus hagejal on [tehisintellekti käsitleva õigusakti] kohaste dokumenteerimis- ja logimisnõuete kaudu mõistlik juurdepääs piisavatele tõenditele ja eksperditeadmistele. Sellisel juhul ei tohiks kohus seda eeldust kohaldada.
- (28) Põhjusliku seose eeldust võiks kohaldada ka muude kui suure riskiga tehisintellektisüsteemide suhtes, sest hagejal võib olla ülemääraseid tõendamisraskusi. Näiteks võiks selliseid raskusi hinnata teatavate tehisintellektisüsteemide omaduste põhjal, nagu autonoomsus ja läbipaistmatus, mis muudavad tehisintellektisüsteemi

sisemise toimimise selgitamise praktikas väga keeruliseks, mõjutades negatiivselt hageja võimet tõendada põhjuslikku seost kostja süü ja tehisintellekti väljundi vahel. Liikmesriigi kohus peaks seda eeldust kohaldama, kui hagejal on ülemäära keeruline põhjuslikku seost tõendada, kuna ta peab selgitama, kuidas tehisintellektisüsteemi juhtis tegevus või tegevusetus, mis kujutab endast süüd väljundi genereerimisel või väljundi genereerimise suutmatust, mis põhjustas kahju. Hagejalt ei tohiks siiski nõuda, et ta selgitaks asjaomase tehisintellektisüsteemi omadusi ega seda, kuidas need omadused raskendavad põhjusliku seose kindlakstegemist.

- (29) Põhjusliku seose eelduse kohaldamise eesmärk on tagada kannatanule samasugune kaitsetase kui olukordades, millesse ei ole segatud tehisintellekt ja kui põhjuslikku seost on seetõttu lihtsam tõendada. Sellest hoolimata ei ole põhjusliku seose tõendamise kohustuse leevendamine käesoleva direktiivi kohaselt alati asjakohane, kui kostja ei ole professionaalne kasutaja, vaid on isik, kes kasutab tehisintellektisüsteemi oma erategevuses. Sellisel juhul tuleb kannatanu ja mitteprofessionaalse kasutaja huvide tasakaalustamiseks arvesse võtta seda, kas mitteprofessionaalne kasutaja võib oma käitumisega suurendada riski, et tehisintellektisüsteem tekitab kahju. Kui tehisintellektisüsteemi pakkuja on täitnud kõik oma kohustused ja sellest tulenevalt peeti seda süsteemi piisavalt turvaliseks, et viia see turule eesmärgiga, et mitteprofessionaalsed kasutajad saaksid seda kindlaksmääratud otstarbel kasutada, ning seejärel kasutatakse seda selle ülesande täitmiseks, ei tohiks põhjusliku seose eeldust kohaldada, kui mitteprofessionaalsed kasutajad sellist süsteemi lihtsalt kasutusele võtavad. Käesolevas direktiivis sätestatud põhjusliku seose eeldus ei tohiks hõlmata mitteprofessionaalset kasutajat, kes ostab tehisintellektisüsteemi ja lihtsalt võtab selle eesmärgipäraselt kasutusele, sekkumata oluliselt käitamistingimustesse. Kui aga liikmesriigi kohus teeb kindlaks, et mitteprofessionaalne kasutaja sekkus oluliselt tehisintellektisüsteemi käitamistingimustesse või pidi kindlaks määrama tehisintellektisüsteemi käitamistingimused ja tal oli võimalik seda teha, kuid ei teinud seda, tuleks kohaldada põhjusliku seose eeldust, kui kõik muud tingimused on täidetud. See võib olla nii näiteks juhul, kui mitteprofessionaalne kasutaja ei järgi tööpiirkonna valimisel või tehisintellektisüsteemi toimimistingimuste kehtestamisel kasutusjuhendit või muid kohaldatavaid hoolsuskohustusi. See ei piira asjaolu, et pakkuja peaks määrama kindlaks tehisintellektisüsteemi sihtotstarbe, sealhulgas konkreetse kasutuskonteksti ja -tingimused, ning kõrvaldama või minimeerima selle süsteemi riskid juba projekteerimise ja arendamise ajal, võttes arvesse kavandatud kasutaja teadmisi ja eksperditeadmisi.
- (30) Kuna käesoleva direktiiviga kehtestatakse ümberlükatav eeldus, peaks kostjal olema võimalik see ümber lükata, eelkõige näidates, et tema süü ei oleks saanud kahju põhjustada.
- (31) Tuleb ette näha käesoleva direktiivi läbivaatamine [viis aastat] pärast ülevõtmisperioodi lõppu. Eelkõige tuleks läbivaatamise käigus uurida, kas on vaja kehtestada mittesüülist vastutust käsitlevad normid operaatori vastu esitatavate nõuete korral, kui need ei ole juba hõlmatud muude liidu vastutusnormidega, eelkõige direktiiviga 85/374/EMÜ, kombineerituna kohustusliku kindlustusega teatavate tehisintellektisüsteemide käitamiseks, nagu on soovitanud Euroopa Parlament³⁸.

³⁸ Euroopa Parlamendi 20. oktoobri 2020. aasta resolutsioon soovitustega komisjonile tehisintellekti tsiviilvastutuse korra kohta (2020/2014(INL)) – (ELT C 404, 6.10.2021, lk 107).

Kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega on asjakohane hinnata sellist vajadust lähiaastatel toimuvate asjakohaste tehnoloogiliste ja regulatiivsete muutuste põhjal, võttes arvesse tagajärgi ja mõju tehisintellektisüsteemide levitamisele ja kasutuselevõtule, eelkõige VKEde jaoks. Läbivaatamisel tuleks muu hulgas arvesse võtta riske, mis on seotud TI-põhiste toodete või teenuste kasutamise kaudu kahju tekitamisega olulistele õigusväärtustele, nagu mitteseotud kolmandate isikute elu, tervis ja vara. Läbivaatamise käigus tuleks analüüsida ka käesolevas direktiivis sätestatud meetmete mõjusust selliste riskidega tegelemisel ning asjakohaste lahenduste väljatöötamist kindlustusturul. Selleks et tagada selliseks läbivaatamiseks vajaliku teabe kättesaadavus, on vaja koguda asjakohaste küsimuste kohta andmeid ja muid vajalikke tõendeid.

- (32) Võttes arvesse vajadust kohandada riiklikke tsiviilvastutus- ja menetlusnorme, et edendada TI-põhiste toodete ja teenuste kasutuselevõttu kasulikes siseturu tingimustes, ühiskonna heakskiitu ning tarbijate usaldust tehisintellektitehnoloogia ja kohtusüsteemi vastu, on asjakohane kehtestada liikmesriikidele hiljemalt [kahe aasta möödudes pärast käesoleva direktiivi jõustumist] saabuv tähtpäev vajalike ülevõtmismeetmete vastuvõtmiseks.
- (33) Kooskõlas liikmesriikide ja komisjoni 28. septembri 2011. aasta ühise poliitilise deklaratsiooniga selgitavate dokumentide kohta ³⁹ kohustuvad liikmesriigid põhjendatud juhtudel lisama ülevõtmismeetmeid käsitlevale teatele ühe või mitu dokumenti, milles selgitatakse seost direktiivi osade ja ülevõtvate liikmesriigi õigusaktide vastavate osade vahel. Käesoleva direktiivi puhul leiab seadusandja, et nimetatud dokumentide esitamine on põhjendatud,

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA DIREKTIIVI:

Artikkel 1

Reguleerimisese ja kohaldamisala

1. Käesoleva direktiiviga kehtestatakse ühised normid järgmise kohta:
 - (a) tõendite avaldamine suure riskiga tehisintellektisüsteemide kohta, et võimaldada hagejal põhjendada lepinguvälist süülist tsiviilõiguslikku kahju hüvitamise nõuet;
 - (b) tõendamiskoormis lepinguväliste süüliste tsiviilõiguslike kahju hüvitamise nõuete korral, mis esitatakse liikmesriikide kohtutele tehisintellektisüsteemi tekitatud kahju hüvitamiseks.
2. Käesolevat direktiivi kohaldatakse lepinguväliste süüliste tsiviilõiguslike kahju hüvitamise nõuete suhtes, kui tehisintellektisüsteemi tekitatud kahju tekib pärast [ülevõtmisperioodi lõppu].

Käesolevat direktiivi ei kohaldata kriminaalvastutuse suhtes.

³⁹ ELT C 369, 17.12.2011, lk 14.

3. Käesolev direktiiv ei mõjuta:
- (a) liidu õigusnorme, millega reguleeritakse vastutuse tingimusi transpordivaldkonnas;
 - (b) õigusi, mis kannatanul võivad olla liikmesriigi õigusnormide alusel, millega rakendatakse direktiivi 85/374/EMÜ;
 - (c) [digiteenuste õigusaktis] sätestatud vastutusest vabastamist ja hoolsuskohustust ning
 - (d) siseriiklikke õigusnorme, millega määratakse kindlaks, kummal poolel lasub tõendamiskoormis, kui kõrget tõendamisstandardit nõutakse või kuidas on määratletud süü, välja arvatud artiklites 3 ja 4 sätestatu puhul.
4. Liikmesriik võib vastu võtta või säilitada siseriiklikud õigusnormid, mis on hagejate jaoks soodsamad, et põhjendada lepinguvälist tsiviilõiguslikku nõuet sellise kahju hüvitamiseks, mille on põhjustanud tehisintellektisüsteem, tingimusel et sellised normid on kooskõlas liidu õigusega.

Artikkel 2

Mõisted

Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- (1) „tehisintellektisüsteem“ – [tehisintellekti käsitleva õigusakti artikli 3 punktis 1] määratletud tehisintellektisüsteem;
- (2) „suure riskiga tehisintellektisüsteem“ – [tehisintellekti käsitleva õigusakti artiklis 6] osutatud tehisintellektisüsteem;
- (3) „pakkuja“ – [tehisintellekti käsitleva õigusakti artikli 3 punktis 2] määratletud pakkuja;
- (4) „kasutaja“ – [tehisintellekti käsitleva õigusakti artikli 3 punktis 4] määratletud kasutaja;
- (5) „kahju hüvitamise nõue“ – lepinguväline süüline tsiviilõiguslik nõue hüvitada kahju, mille on põhjustanud tehisintellektisüsteemi väljund või sellise süsteemi tõrge väljundit genereerida, juhul kui väljund oleks tulnud genereerida;
- (6) „hageja“ – isik, kes esitab kahju hüvitamise nõude, ja
 - (a) kes on kannatanud kahju tehisintellektisüsteemi väljundi tõttu või sellise süsteemi tõrke tõttu väljundit genereerida, juhul kui väljund oleks tulnud genereerida,
 - (b) kes on kannatanu õigusjärglane või kellele on seaduse või lepingu alusel üle läinud kannatanu õigused või

- (c) kes kooskõlas liidu või liikmesriigi õigusega tegutseb ühe või mitme kannatanu nimel;
- 7) „võimalik hageja“ – füüsiline või juriidiline isik, kes ei ole kahju hüvitamise nõuet veel esitanud, kuid kaalub seda;
- 8) „kostja“ – isik, kelle vastu kahju hüvitamise nõue on esitatud;
- 9) „hoolsuskohustus“ – liikmesriigi või liidu õiguses kehtestatud käitumisstandard, et hoida ära liikmesriigi või liidu õiguse tasandil tunnustatud õigushüvede, sealhulgas elu, kehalise puutumatuse, vara ja põhiõiguste kaitse kahjustamine.

Artikkel 3

Tõendite avaldamine ja ümberlülakatav eeldus nõuete täitmata jätmise kohta

1. Liikmesriik tagab, et tema kohtutel on õigus kas sellise võimaliku hageja taotlusel, kes on eelnevalt palunud pakkujal, isikul, kelle suhtes kohaldatakse [tehisintellekti käsitleva õigusakti artikli 24 või artikli 28 lõike 1] kohaselt pakkuja kohustusi, või kasutajal avaldada sellise konkreetse suure riskiga tehisintellektisüsteemi kohta, mida kahtlustatakse kahju tekitamises, tema käsutuses olevad asjakohased tõendid, mille andmisest eelnevalt keelduti, või hageja taotlusel nõuda nendelt isikutelt, et nad avaldaksid kõnealused tõendid.

Selle nõude põhjenduseks peab võimalik hageja esitama piisavad faktid ja tõendid, mis kinnitavad kahju hüvitamise nõude usutavust.

2. Kahju hüvitamise nõude raames nõuab liikmesriigi kohus lõikes 1 loetletud isikult tõendite avaldamist üksnes juhul, kui hageja on teinud kõik proportsionaalsed katsed saada kostjalt asjakohaseid tõendeid.
3. Liikmesriik tagab, et tema kohtutel on hageja taotluse korral õigus määrata erimeetmeid lõikes 1 nimetatud tõendite säilitamiseks.
4. Liikmesriigi kohus piirdub tõendite avaldamisel sellega, mis on vajalik ja proportsionaalne võimaliku nõude või kahju hüvitamise nõude põhjendamiseks, ning säilitamisel sellega, mis on vajalik ja proportsionaalne sellise kahju hüvitamise nõude põhjendamiseks.

Kui liikmesriigi kohus otsustab, kas tõendite avaldamise või säilitamise korraldus on proportsionaalne, võtab ta arvesse kõigi poolte, sealhulgas asjaomaste kolmandate isikute õigustatud huve, eelkõige seoses ärisaladuste kaitsega direktiivi (EL) 2016/943 artikli 2 lõike 1 tähenduses ja konfidentsiaalse teabe, nagu teave avaliku või riikliku julgeoleku kohta, kaitsega.

Liikmesriik tagab, et kui nõutakse sellise ärisaladuse või väidetava ärisaladuse avaldamist, mille kohus on tunnistanud konfidentsiaalseks direktiivi (EL) 2016/943 artikli 9 lõike 1 tähenduses, on liikmesriigi kohtutel õigus võtta poole nõuetekohaselt põhjendatud taotluse korral või omal algatusel erimeetmeid, mis on vajalikud

konfidentsiaalsuse säilitamiseks, kui neid tõendeid kasutatakse või neile osutatakse kohtumenetluses.

Liikmesriik tagab ka, et isikul, kellelt nõutakse lõikes 1 või 2 nimetatud tõendite avaldamist või säilitamist, on selliste korralduste jaoks asjakohased menetluslikud õiguskaitsevahendid.

5. Kui kostja ei täida kahju hüvitamise nõude raames tehtud liikmesriigi kohtu korraldust lõike 1 või 2 kohaselt avaldada või säilitada tema käsutuses olevaid tõendeid, eeldab liikmesriigi kohus, et kostja ei ole täitnud asjakohast hoolsuskohustust, eelkõige artikli 4 lõigetes 2 või 3 osutatud asjaoludel, mida taotletud tõenditega oli kavas asjaomase kahju hüvitamise nõude puhul tõendada.

Kostjal on õigus kõnealune eeldus ümber lükata.

Artikkel 4

Põhjusliku seose ümberlükatav eeldus süü korral

1. Kui käesolevas artiklis sätestatud nõuetest ei tulene teisiti, eeldab liikmesriigi kohus kahju hüvitamise nõude suhtes vastutuse eeskirjade kohaldamise korral põhjuslikku seost kostja süü ja tehisintellektisüsteemi genereeritud väljundi või tehisintellektisüsteemi suutmatuse vahel väljundit genereerida, kui on täidetud kõik järgmised tingimused:
 - (a) hageja on tõendanud või kohus on vastavalt artikli 3 lõikele 5 oletanud, et kostja või isik, kelle tegevuse eest kostja vastutab, on süüdi ja see süü seisneb liidu või liikmesriigi õiguses sätestatud sellise hoolsuskohustuse täitmata jätmises, mille eesmärk on otseselt kaitsta tekkinud kahju eest;
 - (b) juhtumi asjaolude põhjal võib mõistlikult eeldada, et süü on mõjutanud tehisintellektisüsteemi genereeritud väljundit või põhjustanud tehisintellektisüsteemi suutmatuse väljundit genereerida;
 - (c) hageja on tõendanud, et tehisintellektisüsteemi genereeritud väljund või tehisintellektisüsteemi suutmatuse väljundit genereerida põhjustas kahju.
2. Kahju hüvitamise nõude korral suure riskiga tehisintellektisüsteemi pakkuja vastu, kelle suhtes kohaldatakse [tehisintellekti käsitleva õigusakti] III jaotise 2. ja 3. peatükis sätestatud nõudeid, või isiku vastu, kelle suhtes kohaldatakse pakkuja kohustusi vastavalt [tehisintellekti käsitleva õigusakti artiklile 24 või artikli 28 lõikele 1], on lõike 1 punkti a tingimus täidetud üksnes juhul, kui kaebuse esitaja on tõendanud, et pakkuja või kui see on asjakohane, siis isik, kelle suhtes kohaldatakse pakkuja kohustusi, ei ole täitnud mõnda kõnealustes peatükkides sätestatud järgmistest nõuetest, võttes arvesse [tehisintellekti käsitleva õigusakti artikli 9 ja artikli 16 punkti a] kohaseid riskijuhtimissüsteemi raames võetud meetmeid ja nende tulemusi:
 - (a) tehisintellektisüsteem on süsteem, mis kasutab meetodeid, mis hõlmavad mudelite treenimist andmetega, ja mis ei ole välja töötatud selliste treenimis-

valideerimis- ja testimisandmestike alusel, mis vastavad [tehisintellekti käsitleva õigusakti artikli 10 lõigetes 2–4] osutatud kvaliteedikriteeriumidele;

- (b) tehisintellektisüsteemi ei projekteeritud ega arendatud viisil, mis vastab [tehisintellekti käsitleva õigusakti artiklis 13] sätestatud läbipaistvusnõuetele;
 - (c) tehisintellektisüsteemi ei projekteeritud ega arendatud viisil, mis võimaldab füüsilistel isikutel teha tõhusat järelevalvet ajal, mil tehisintellektisüsteem on [tehisintellekti käsitleva õigusakti artikli 14] kohaselt kasutusel;
 - (d) tehisintellektisüsteemi ei projekteeritud ega arendatud nii, et selle sihtotstarvet silmas pidades saavutada [tehisintellekti käsitleva õigusakti artikli 15 ja artikli 16 punkti a] kohaselt asjakohane täpsuse, stabiilsuse ja küberturvalisuse tase, või
 - (e) vajalikke parandusmeetmeid ei võetud viivitamata, et viia tehisintellektisüsteem kooskõlla [tehisintellekti käsitleva õigusakti III jaotise 2. peatükis] sätestatud kohustustega või vajaduse korral võtta süsteem turult tagasi või kutsuda see tagasi vastavalt [tehisintellektiseaduse artikli 16 punktide g ja artiklile 21].
3. Kahju hüvitamise nõude korral suure riskiga tehisintellektisüsteemi kasutaja vastu, kelle suhtes kohaldatakse [tehisintellekti käsitleva õigusakti] III jaotise 2. ja 3. peatükis sätestatud nõudeid, on lõike 1 punkti a tingimus täidetud, kui hageja tõendab, et kasutaja:
- (a) ei täitnud oma kohustust kasutada tehisintellektisüsteemi või seda seirata kooskõlas lisatud kasutusjuhendiga või vajaduse korral peatada või katkestada selle kasutamine vastavalt [tehisintellekti käsitleva õigusakti artiklile 29] või
 - (b) lubas tehisintellektisüsteemi tema kontrolli all olevad sisendandmed, mis ei ole [tehisintellekti käsitleva õigusakti artikli 29 lõike 3] kohaselt süsteemi sihtotstarbe seisukohast asjakohased.
4. Suure riskiga tehisintellektisüsteemiga seotud kahju hüvitamise nõude korral ei kohalda liikmesriigi kohus lõikes 1 sätestatud eeldust, kui kostja tõendab, et hagejal on lõikes 1 nimetatud põhjusliku seose tõendamiseks piisavalt tõendeid ja eksperditeadmisi.
5. Kui kahju hüvitamise nõue on seotud tehisintellektisüsteemiga, mis ei ole suure riskiga tehisintellektisüsteem, kohaldab liikmesriigi kohus lõikes 1 sätestatud eeldust ainult juhul, kui ta leiab, et hagejal on lõikes 1 nimetatud põhjuslikku seost ülemäära keeruline tõendada.
6. Kui kahju hüvitamise nõue esitatakse kostja vastu, kes kasutas tehisintellektisüsteemi isikliku, mittekuulselise tegevuse käigus, kohaldatakse lõikes 1 sätestatud eeldust üksnes juhul, kui kostja sekkus oluliselt tehisintellektisüsteemi käitamistingimustesse või kui kostja pidi kindlaks määrama tehisintellektisüsteemi käitamise tingimused ja tal oli võimalik seda teha, kuid ei teinud seda.
7. Kostjal on õigus lõikes 1 sätestatud eeldus ümber lükata.

Artikkel 5

Hindamine ja sihipärane läbivaatamine

1. Hiljemalt [KUUPÄEV viis aastat pärast ülevõtmisperioodi lõppu] vaatab komisjon käesoleva direktiivi kohaldamise läbi ning esitab Euroopa Parlamendile, nõukogule ja Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele aruande, millele on vajaduse korral lisatud õigusakti ettepanek.
2. Aruandes uuritakse artiklite 3 ja 4 mõju käesoleva direktiiviga taotletavate eesmärkide saavutamisele. Eelkõige tuleks hinnata mittesüülise vastutuse normide asjakohasust teatavate tehisintellektisüsteemide käitajate vastu esitatavate nõuete korral, kui need ei ole juba hõlmatud muude liidu vastutusnormidega, ning vajadust kindlustuskaitse järele, võttes samal ajal arvesse tagajärgi ja mõju tehisintellektisüsteemide levitamisele ja kasutuselevõtule, eelkõige VKEde jaoks.
3. Komisjon kehtestab lõigete 1 ja 2 kohase aruande koostamiseks seireprogrammi, millega nähakse ette, kuidas ja milliste ajavahemike järel andmeid ja muid vajalikke tõendeid kogutakse. Programmis määratakse meetmed, mida komisjon ja liikmesriigid peavad võtma andmete ja muude tõendite kogumiseks ja analüüsimiseks. Kõnealuse programmi jaoks edastavad liikmesriigid komisjonile asjakohased andmed ja tõendid [ülevõtmisperioodi lõpule järgneva teise täisaasta 31. detsembriks] ja iga järgneva aasta lõpuks.

Artikkel 6

Direktiivi (EL) 2020/1828 muutmine

Direktiivi (EL) 2020/1828⁴⁰ I lisasse lisatakse punkt 67:

„67) Euroopa Parlamendi ja nõukogu... direktiiv (EL).../... lepinguvälise tsiviilvastutuse normide tehisintellektile kohandamise kohta (tehisintellektiga seotud vastutuse direktiiv) (ELT L ..., ..., lk ...).“

Artikkel 7

Ülevõtmine

1. Liikmesriigid jõustavad käesoleva direktiivi järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid hiljemalt [kahe aasta möödudes käesoleva direktiivi jõustumisest]. Nad edastavad kõnealuste normide teksti viivitamata komisjonile.

Kui liikmesriigid need normid vastu võtavad, lisavad nad lisavad nad nende ametlikul avaldamisel nendesse või nende juurde viite käesolevale direktiivile. Sellise viitamise viisi näevad ette liikmesriigid.

⁴⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2020. aasta direktiiv (EL) 2020/1828, mis käsitleb tarbijate kollektiivsete huvide kaitsmise esindushagisid ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2009/22/EÜ (ELT L 409, 4.12.2020, lk 1).

2. Liikmesriigid edastavad komisjonile käesoleva direktiiviga reguleeritavas valdkonnas nende poolt vastu võetud põhiliste siseriiklike õigusnormide teksti.

Artikkel 8

Jõustumine

Käesolev direktiiv jõustub kahekümnendal päeval pärast selle avaldamist *Euroopa Liidu Teatajas*.

Artikkel 9

Adressaadid

Käesolev direktiiv on adresseeritud liikmesriikidele.

Brüssel,

Euroopa Parlamendi nimel
president

Nõukogu nimel
eesistuja